

Slovenski Pravnik

Glasilo društva „Pravnika“ v Ljubljani

VSEBINA :

1. Dr. Milan Škerlj: Nadzor v gospodarskih zadrugah 231
2. Dr. Mihael Kamin: Položaj duševno abnormnih v predhodnem načrtu jugoslovanskega državlanskega zakonika 244
3. Dr. Janko Vrančič: Obnova postopka in spreminjanje odločb v socialnem zavarovanju. (Konec.) 254
4. Književna poročila 271
5. Razne vesti 279

Prilogi: Odločbe kasacijskega sodišča v civilnih stvareh III, št. 661 do 673 (p. 17, str. 257 do 272).

Odločbe v upravnih stvareh I, št. 79 do 87 (p. 9, str. 129 do 144).

V LJUBLJANI 1940

UREDNIK: DR. RUDOLF SAJOVIC

Tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani. — Odgovoren L. Mikuš.

Rokopisi naj se pošiljajo:

Uredništvo „Slovenskega Pravnika“ v Ljubljani, Bleiweisova cesta 16/I
Izhaja mesečno. — Naročnina 60 din na leto.

Članarina (naročnina) naj se nakazuje na čekovni račun Poštne hranilnice, podružnice v Ljubljani št. 11.870 (Društvo „Pravnik“ v Ljubljani).

Naročnina za „Slovenski Pravniki“ znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani“ (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavljaajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe:

Slovenski Pravniki l. 1909 do 1922 à 36 din, posamezne številke à 3 din.

Slovenski Pravniki l. 1923. dalje à 70 din, posamezni snopiči (dvojne številke) po 12 din, št. 11 do 12 l. 1935 po 25 din.

Posamezne pole kasacijskih odločb, kolikor so v zalogi, po 3 din.

Pol stoletja Društva „Pravniki“. Spominska knjiga. 1939. Cena 60 din.

Mnenja o Predhodnem načrtu državlanskega zakonika za Kraljevino Jugoslavijo. Cena 70 din. Posamezne pole po 3 din.

Spomenica na drugi Kongres pravnika po 25 din.

Spomenica Kongresa pravnikov 1939 po 45 din.

Dr. M. Dolenc: Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci — po 12 din.

Dr. J. Agneletto: Prva knjiga novega državlanskega zakonika — po 12 din.

Dr. E. Pajnič: Sreska kot kazenska sodišča po novem zakoniku o sodnem kazenskem postopanju — po 15 din.

Dr. Fr. Skabernè: Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki — po 12 din.

Uparedna slavenska pravnička terminologija — po 30 din.

V posebne, enotne platnice veže posamezne letnike „Slovenskega Pravnika“ knjigoveznica J. Žabjek v Ljubljani, Dalmatinova ulica.

Slovenski Pravniki

Leto LIV.

Ljubljana, oktobra 1940.

Štev. 9.—10.

Nadzor v gospodarskih zadrugah.

Dr. Milan Škerlj.

I. Uvod. 1. Dočim opravljajo posle zadruge redno samo njeni organi,¹ pozna ZGZ. dve glavni vrsti rednega neposrednega nadzora: po nadzornem odboru (NO.) in po revizijski zvezi (RZ.). NO. je organ zadruge; nadzor, ki ga on opravlja, je nadzor v zadrugi. RZ. je izven zadruge in je včlanjeni zadrugi glede na nadzor nadrejena; nadzor, ki ga opravlja, ni nadzor v zadrugi marveč nadzor nad zadrugo. NO. ne nadzira skupščine (Sk.), temveč ji poroča o delu upravnega odbora (UO. §§ 58, 24); nasprotno, Sk. nadzira delo NO.-a, kajti ona daje članom NO.-a razrešnico (§ 29 odst. 1 št. 2). RZ. nadzira vse delo zadruge, vseh njenih organov, tudi Sk.-e (§ 97 odst. 1); Sk. načelno mora izpolnjevati odredbe RZ.-e; če misli, da jih ne more ali ne sme, odloča sodišče (§§ 98, 99).² Poleg NO.-a opravlja v zadrugi splošni nadzor tudi Sk., v določenih pogledih ali na določen način pa neke vrste nadzora tudi še drugi, na pr. vsak posamezni zadružnik, skupina zadružnikov, upniki zadruge, celo UO. sam. Samo z nadzorom v zadrugi se bavi ta studija.

Opazke.

Kratice. ZGZ. = zakon o gospodarskih zadrugah z dne 11. septembra 1937, Sl. N. 267-LXII-463, Sl. L. 519/81; NTZ. = novi trgovinski zakon; NO. = nadzorni odbor; reg. = registrski; l. skl. računi = letni sklepni računi; posl. = poslovni; rev. = revizijski; RZ. = revizijska zveza; Sk. = skupščina; skupšč. = skupščinski; UO. = upravni odbor; zadr. = zadružni. Kjer poleg §§ ni naveden drug zakon, je mišljen ZGZ.

¹ Le izjemno tudi kdo drugi; gl. piščevo studijo „Upravljanje poslovanja privredne zadruge“ v „Arhivu za pravne i društvene nauke“, knjiga XL (LVII), zv. 4 (dalje cit. „Upravljanje“).

² RZ. včlanjeni zadrugi pravno ni v vsakem pogledu nadrejena, zadruga — članica ima tudi svoje pravice, v katere RZ. ne sme posegati. Ševeda glede na § 89 odst. 8 je pomen te samostalnosti dejanski precej dvomljiv, kajti z izključitvijo pride zadruga v nevarnost, da reg. sodišče izreče njen prestanek. Določba § 91 odst. 3 spričo § 89 odst. 8 nima velikega praktičnega pomena, kajti slednjič presoja RZ., ali je podan kateri od razlogov, navedenih v pravilih, rednega pravnega sredstva na kako državno oblastvo ni, nadzorstvena pritožba (§ 105) in pritožba na Sk.-o (§§ 47, 92) nimata odložne moči. Boljši je položaj zvez proti Glavni zadr. zvezi, pritožba zoper odklonitev sprejema (§ 94) mora veljati tudi zoper izključitev, sicer nima smisla.

II. Nadzorni odbor. 2. NO. ima svoje z zakonom določeno področje. Vprašanje, ali se v okviru, ki ga je zakon določil delu NO.-a, s pravili lahko tudi NO.-u dajo predpisi za opravljanje nadzora, treba glede na § 5 odst. 1 št. 12 potrditi, seveda pa se s pravili zakonsko področje NO.-a ne sme ne utesniti ne tako razširiti, da bi segalo v zakonsko področje UO.-a ali Sk.-e. Isto velja tudi za skupšč. sklepe. § 15 odst. 1 sicer ni citiran v § 23, toda pravilnost tega mnenja sledi iz § 29 odst. 2, zlasti pa iz dejstva, da Sk. daje razrešnico tudi NO.-u. Če je Sk. upravičena presojeti pravilnost poslovanja, mora biti tudi upravičena, da daje navodila, s katerimi varuje in pospešuje točno izpolnjevanje določb zakona in pravil. To se lahko zgodi tudi s poslovníkom, ki ga zakon dopušča v § 23 odst. 2, gl. spod. t. 7. V enem pogledu pa so pravila in poslovnik, torej Sk. bolj vezani: Za notranje poslovanje NO. veljajo po § 23 odst. 4 smiselno določbe § 16, in te določbe se smejo s pravili ali poslovnikom — torej sploh ne s prostim skupšč. sklepom — popolnjevati le v okviru § 16. Beseda „poslovanje“ ima potemtakem v § 23 odst. 4 deloma drugačen, ožji pomen kot v § 23 odst. 2.³

3. Delo NO.-a se razvija v dveh fazah. NO. opravlja tekoči nadzor nad vsem poslovanjem UO.-a, uslužbencev in pooblaščenecv zadruga (§ 23) in preskuša l. sk. račune in predloge za porabo posl. prebitka ali popolnitev posl. zgube (§§ 24, 58, 59). Prvo delavnost smemo morda imenovati nadzor na dinamiko, nad razvojem zadruga, drugo nadzor nad statiko, nad stanjem zadruga v določenem trenutku, o sklepu posl. leta. Prva se opravlja vse leto, člani NO.-a so torej vedno v službi, prav kakor člani UO.-a, oni ne izpolnjujejo svoje dolžnosti pravilno, če se zadovolje s preskušnjo l. skl. računov in omenjenih predlogov. Tekoči nadzor naj jim zlasti olajša stvarno preskušnjo računov. NO. ni izpolnil svoje dolžnosti, če je sicer odkril napake, ne pa kako je prišlo do njih in kako bi se odstranile. Preskušnja l. sk. računov je po drugi strani za NO. obenem nekaka preskušnja uspešnosti njegove lastne tekoče kontrole.

4. NO. je korporativen organ. Po § 23/4 v zvezi s § 16 odloča o predmetih, ki spadajo v njegovo pristojnost, v sejah. Seje sklicuje predsednik ali njegov na-

³ Za postavljanje članov NO.-a gl. piščevo studijo „Članstvo u organima privrednih zadruga“, „Pravosudje“ 1939, zv. 4 in 5; za upravne funkcije NO.-a studijo „Upravljanje“, t. V; za razmerje med Sk.-o in NO.-om tudi studijo „Nadležnost Sk.-e kod privrednih zadruga“, „Pravosudje“ 1940, zv. 3—5, t. II, 5, (dalje cit. „Nadležnost“).

mestnik, NO. si torej mora izvoliti predsednika in namestnika. S pravili se lahko dovoli, da sme neko število članov zahtevati sklic seje NO.-a; sami je pa ne morejo sklicati (§ 23 odst. 2).⁴ Na sejah mora biti navzoča vsaj polovica skupnega števila članov. Večina se računa od števila navzočih članov, ne od števila danih glasov. Predsednikov glas ne dirimira, ob enakem številu glasov je predlog propadel. O sejah se vodi zapisnik, ki se vpisuje v zapisniško knjigo. Zapisnik morajo podpisati vsi prisotni člani, če kdo noče, se to posvedoči v zapisniku, razlogi se navedo, če jih pove; razen tega sme vsak član zahtevati posvedočbo, da je glasoval zoper predlog z navedbo razlogov. Ni izrečno predpisano, da morajo člani prihajati na seje in glasovati, toda prvo se razume po sebi, saj članstvo v NO.-u nalaga dolžnosti in te se opravljajo po zakonu zlasti na sejah, drugo pa je v interesu članov samih, kajti kdor je navzoč na seji, je soodgovoren za sklepe, tudi če ni glasoval, odgovornosti se reši samo s pravkar omenjeno posvedočbo v zapisniku. Da morajo člani NO.-a svoje dolžnosti opravljati osebno, da torej tudi ni zastopanja na sejah, sledi iz §§ 21, 10 odst. 3.⁵

5. Ker je NO. korporativen organ, mora tudi dolžnosti, ki se ne opravljajo na sejah, načelno opravljati kot celota. Po § 25/1 je NO. dolžan, da „s skrbnostjo in opreznostjo rednega poslovnega človeka nadzira celotno poslovanje — — — skrbi za pravočasno preskušnjo letnih sklepnih računov in za to, da se pravočasno predlože Sk.-i, če tega o pravem času ne stori UO.“. Torej NO. kot tak, kot celota. Kot celota nastopa NO. tudi na Sk.-i (§ 24 odst. 2), kot celota je mišljen tudi še na drugih mestih, na pr., kar se tiče nadzora, v §§ 58, 59, 98, 99. Vendar je pogosto tehniški nemogoče ali bi vsaj bilo nesmotrno, da bi opravljal NO. eno svojih najvažnejših dolžnosti kot celota, korporativno, namreč tekoče pregledovanje zadruginega poslovanja in stanja. Zato zakon sam (§ 25 odst. 1) dovoljuje, da se NO. ne samo korporativno, temveč tudi po posameznih članih, ki jih kot celota pooblasti, poučuje o stanju in teku zadruginih poslov, pregleduje knjige, spise, listine, vrednostne papirje, blagajno, naprave, blago in ostalo imovino

⁴ „Neko število članov“ prim. § 318 NTZ., ki daje to pravico vsakemu posameznemu članu NO.-a. Mislim, da se bo s pravili lahko tako določilo tudi pri zadrugah, eden je tudi „neko število“, ratio legis je pri zadrugah ista kot v NTZ.-u.

⁵ Za podrobnosti o sejah gl. studijo „Upravljanje“ l. c. t. II, A, 4, B, 8 do 11.

zadruga. Korporativno opravljanje vseh teh nadzornih poslov bi jemalo članom mnogo časa, razen tega bi korporativno pregledovanje motilo in oviralo redno poslovanje UO.-a in uslužbencev. Meje, do katere se NO. sme posluževati delegacije posameznih svojih članov, zakon ne določa; če se ne določi s poslovníkom (§ 23 odst. 2), velja splošno načelo skrbnosti in opreznosti rednega poslovnega človeka, ki veže tudi NO. kot celoto. NO. bo torej moral presoditi, kaj sme poveriti posameznemu članu in kateremu; usposobljenost je lahko različna. Pooblaščen član je oko celote, o tem, kar je opazil, mora poročati na seji; ukrepi so stvar NO.-a kot celote (gl. t. 8).

6. Poleg splošne določbe o pooblaščenju posameznih članov NO.-a daje zakon v § 23 odst. 3 še posebno: s pravili se lahko dopusti, da se določni nadzorovalni posli poverijo posameznim članom NO.-a za s a m o s t o j n o opravljanje; tudi tako pooblaščen člani pa morajo NO.-u kot celoti občasno poročati o svojem delu. Razlika med pooblastitvama po odst. 1 in odst. 3 je predvsem ta, da je po odst. 1 za vsak posamezni čin nadzora potrebna posebna pooblastitev, po odst. 3 pa je pooblastitev trajna.⁶ Pooblastitev po odst. 1 prestane sama po sebi, čim je opravljen naloženi pregled, pooblastitev po odst. 3 šele s potekom časa, za katerega je dana, s prestankom članstva v NO. ali s preklicem; preklicati sme NO. pooblastitev vsak čas brez navedbe razloga; one otežitve po § 11 odst. 4 in § 21 odst. 1. tu ne veljajo. Nadaljnja razlika je v poročanju. Ko zakon v § 23 odst. 3 določa, da mora po tem odstavku pooblaščen član poročati občasno, to je v rokih, ki se odrede s pravili, poslovníkom, skupšč. sklepom ali sklepom NO.-a kot celote, je a contrario obenem izrazil, da mora član, ki je pooblaščen po odst. 1., poročati na prvi seji, čim je opravil svoj nalog. Ševeda s tem ni rečeno, da ne bi smel ali moral pooblaščenec po odst. 3 poročati tudi pred rokom ali pooblaščenec po odst. 1 še preden je povsem izvršil svoj nalog; za ta del odloča skrbnost in opreznost rednega poslovnega človeka. Slednjič bi se na prvi pogled mogla najti znatna razlika

⁶ Na pr. članu, ki se spozna v knjigovodstvu, se trajno poveri pregledovanje knjig in temeljnic; članu, ki posebno dobro pozna gospodarske razmere članov kreditne zadruga, naj trajno pazi na pravilno podeljevanje in zavarovanje kreditov; član, ki je bivši trgovec, naj pregleduje zaloge blaga konsumne zadruga in pazi na nabavne in prodajne cene; članu, ki se razume na mlekarstvo, se poveri nadzor nad ravnanjem z mlekom in mlečnimi izdelki itd. Pooblastitev po § 23 odst. 3 ima poseben pomen, kadar so v NO.-u člani, ki so za neko vrsto pregledov bolj usposobljeni od drugih.

glede na odgovornost. § 23/3 namreč določa, da se zaradi pooblastitve za samostojno opravljanje nadzora ne spremeni odgovornost vseh članov NO.-a proti zadrugi, toda pooblaščen član NO.-a je ostalim članom odgovoren za škodo, ki bi njim nastala od nerednega opravljanja njemu posebej poverjenih dolžnosti. Na odgovornost vseh članov NO.-a za pravilno izvrševanje dolžnosti torej posebna pooblastitev po odst. 3 nima učinka, da bi opraščala ostale člane proti zadrugi, ti imajo samo regres zoper krivega člana. Za pooblastitev po odst. 1 zakon, kar se tiče odgovornosti, nima nobenih določb. To je brez dvoma zunanja razlika, toda a maiore ad minus bo treba vseeno reči, da velja proti zadrugi isto. Pa tudi glede na regres zoper krivega pooblaščenega člana ne velja sklep a contrario, da ostali člani v primeru odst. 1 nikakor nimajo regresa, reči se more le, da se v primeru § 23 odst. 1 vprašanje regresa presoja po občem državljskem pravu.⁷

7. RZ. lahko naloži svojim včlanjenim zadrugam ali določnim vrstam njih, ne pa posameznim zadrugam, da naj NO. sestavi poslovnik za opravljanje nadzora; takemu poslovníku je potrebna odobritev Sk.-e, in če si je RZ. to pridržala, tudi njena odobritev. S tem ni rečeno, da Sk. ne bi mogla NO.-u dati poslovnik, tudi če RZ. tega ne odredi (t. 2). Okvir so poslovniku v enem in drugem primeru zakon in pravila. Praktični pomen določbe § 23 odst. 2 je, da bo dala RZ. v poslovnik sprejeti odredbe, ki jih je po svojih skušnjah spoznala za potrebne in koristne, pa tudi, da revizorju za presojo dela NO.-a ne bo treba pri vsaki zadrugi šele

⁷ S podrobnostmi določb o odgovornosti se tu ne morem baviti. Zdi se pa, da določba § 23 odst. 3 za ta del ni povsem posrečena. ZGZ. nikjer ne ustanavlja objektivne kolektivne odgovornosti NO.-a kot celote; po § 27 odst. 1 v zvezi s § 17 odst. 1 odgovarja vsak član za škodo, ki zadrugi nastane od njegovega dejanja ali njegove opustitve, če je z dejanjem (opustitvijo) prekršil svoje dolžnosti; solidarno so odgovorni samo tisti člani, ki so z istim dejanjem (opustitvijo) zakrivali isto škodo. To velja za odgovornost proti zadrugi tako v primeru odst. 1 kakor v primeru odst. 3, dasi se na prvi pogled zdi, da določba odst. 3 nalaga objektivno odgovornost. (V tem smislu Marković, Komentar zakona o privrednih zadrugama str. 113). Toda samo na prvi pogled, kajti v resnici je rečeno samo, da se ne spreminja odgovornost po § 27, ta pa je le krivdna. Šlo bo torej pri ostalih članih za culpa in eligendo, pa tudi za culpa in inspiciendo, kajti s tem da mora pooblaščen član poročati NO.-u kot celoti, je rečeno, da morajo ostali člani paziti, da izvrši (izvršuje) dani mu nalog in kako ga izvrši (izvršuje). Za regres najbrže sploh ne bo mnogo prilike, ker bi redno ali šlo tudi za krivdo regredientov — ostalih članov NO.-a, ali pa sploh ne bodo zadrugi odgovorni, ker niso krivi.

proučevati, katere odredbe veljajo pri nji poleg zakonskih za opravljanje nadzora. Prevelika shematizacija pa ne bi bila koristna, ker je slednjič vsaka zadruga individuum zase. — Slednjič ni izključeno, da si NO. sam ustvari določne smernice za svoje delo, ki naj bodo obvezne, dokler jih ne spremeni NO. sam ali Sk.; take smernice — za naziv ne gre — se morajo držati zakona, pravil, morebitnega poslovnika in skupšč. sklepov.

8. Ne posamezni pooblaščen član NO.-a ne NO. kot celota načelno (gl. sp. t. 14) nima pravice, dajati neposredno obvezna n a v o d i l a UO.-u, posameznim njegovim članom, uslužbencem ali zastopnikom zadruga, bodisi za njihovo poslovanje sploh bodisi za posamezne posle. Zakon tega res ne prepoveduje izrečno, toda iz celega ustroja zakona se vidi, da NO. načelno UO.-u ni nadrejen, temveč prirejen. Določb, kakor na pr. § 37 odst. 3 deln. regulativa ali § 32 odst. 6 zak. d. z o. z. v ZGZ.-u ni. Razen tega se vidi iz § 15 odst. 1, da se mora UO. pač pokoravati sklepom Sk.-e, navodila NO.-a pa niso omenjena. Slednjič sme NO. sicer ves UO. ali posamezne njegove člane odstraniti od dolžnosti, toda njihovih dolžnosti sam ne sme opravljati niti do Sk.-e, ki jo mora sklicati najkasneje v 15 dneh, marveč mora odstranjenim članom za upravljanje poslov postaviti namestnike. Zakon ne želi mešanja uprave in nadzora, od katerega lahko trpita oba: UO.-u se zmanjša podjetnost in čut odgovornosti; nadzor ne bo strog, če je NO. sam neposredno vplival na upravljanje. Pravno neposredno obvezna navodila bo torej moral NO. izposlovati od Sk.-e. To bo storil, če stvar ni nujna, na Sk.-i, na kateri poroča o poslovanju UO.-a (l. skl. računi), lahko pa tudi na kaki drugi Sk.-i; če je stvar nujna in važna, sme in mora Sk.-o sklicati sam. Z vsem tem ni rečeno, da ne bi smel NO. sam opozarjati UO. ali posamezne njegove člane na opažene hibe, prav obratno, to je, če gre za odvrnitev škode, njegova dolžnost in dostikrat bo zadostovalo. Obvezni pa so take opozoritve ali navodila samo posredno: kolikor bi UO., njegov član, nameščeneec, zastopnik, ki jih ne upošteva, grešil zoper skrbnost in opreznost rednega poslovnega človeka, bi bil zadrugi odgovoren za škodo. To velja tudi za navodila pooblaščenih članov NO.-a, za obvezna navodila pa se morajo le-ti obrniti najprej do NO.-a kot celote.

9. Druga glavna naloga NO.-a je preskušanje l. skl. računov in predlogov o uporabi posl. prebitka ali popolnitvi posl. zgube in predlaganje razrešnice (§ 34). L. skl. računi obsegajo bilanco, račun dohodkov in izdatkov

in številično stanje zadružnikov s stanjem vpisanih in vplačanih deležev (§ 58 odst. 2). Načrt zanje sestavi UO. (§ 58 odst. 2), NO. pa ga mora preskusiti v teku enega meseca, odkar mu ga je izročil UO. (§ 58 odst. 3), v istem času mora račune, če so v redu, podpisati in vrniti UO.-u in po § 24 odst. 1 Sk.-i predložiti tudi pismeno poročilo o preskušnji in o predlogih za porabo posl. presežka ali popolnitev posl. zgube. Če najde nepravilnosti, zahteva NO., da jih UO. popravi; ako UO. tega ne stori, obvesti NO. Sk.-o (§ 58 odst. 4). Na prvi pogled so vse te določbe jako priproste in med seboj v skladu, toda ni povsem tako.

a) Dasi v zakonu ni izrečno določeno, bo treba reči, da mora UO. z načrtom l. skl. računov NO.-u o b e n e m predložiti tudi svoje predloge za porabo posl. prebitka ali popolnitev posl. zgube in svoje pismeno poročilo o poslovanju in računih za minulo leto (§ 58 odst. 6), ker mora NO. preskusiti tudi omenjene predloge (§ 24 odst. 1), poročilo pa je komentar računov in predlogov.

b) Kakor je že rečeno, naj NO. načrt l. skl. računov vrne UO.-u in v istem enomesečnem roku Sk.-i predloži svoje poročilo. Toda po § 58 odst. 5 se morajo l. skl. računi, potem ko jih je odobril NO., najprej objaviti po odredbah pravil in najmanj sedem dni pred dnevom Sk.-e v zadružni poslovalnici razgrniti na vpogled zadružnikom in tistim bivšim zadružnikom, katerih jamstvo še ni prestalo. Torej ne bo vedno mogoče, da bi NO. svoje poročilo Sk.-i predložil v enem mesecu odkar je od UO.-a prejel načrt l. skl. računov, kajti Sk. se ne bo vedno mogla opraviti v tem mesecu in tudi ni da bi se morala (§ 50 odst. 1). Razen tega določa § 58 odst. 6, da morata UO. in NO. Sk.-i z l. skl. računi predložiti tudi svoji pismeni poročili o delu in računih za minulo leto s predlogom, kako naj se razdeli posl. prebitek ali popolni izguba, NO. pa mora podati še predlog o podelitvi razrešnice. Ni sicer naravnost rečeno, da zadene določba § 58 odst. 5 o razgrnitvi tudi ti poročili in ta predlog, toda to se pač razume po sebi, saj gre za obrazložitev, brez katere bi utegnili biti zadružnikom računi težko razumljivi, prav tako pa morajo zadružniki imeti priliko da primerjajo predlog s posledki računov in poročil.⁸ Slednjič določa § 58

⁸) Prim. studijo „Sklic in potek Sk.-e v gospodarskih zadrugah“ v „Zborniku znanstvenih razprav“, knjiga XVI, t. II, 13 do 16, in studijo „Članstvo v gospodarski zadrugi“, l. c. knjiga XV, t. IV, B, I, 5. — V § 262 NTZ. je izrečno določeno, da se morajo delničarjem dati na vpogled vsi za Sk.-o pripravljeni spisi, zlasti tudi l. skl. računi in vsa poročila o njih, ratio legis je pri zadrugah točno ista.

odst. 7, da mora UO. primerek računov s poročiloma obeh odborov najmanj sedem dni pred dnevom Sk.-e poslati RZ. Iz vsega tega se vidi, da misli zakon, ko zahteva predložitev Sk.-i v enem mesecu, prav za prav izročitev UO.-u za Sk.-o.

c) UO., ki mu je NO. l. skl. račune vrnil zbog hib, popravila ne bo vedno mogel izvršiti v tistem enem mesecu; dokler računov ne dobi nazaj, NO. ne bo mogel dati svojega poročila in svojih predlogov.

č) Če UO. sploh ni pravočasno (§ 58 odst. 1) predložil računov, bo to navadno povod za uporabo določb § 25 odst. 2 in 3; oni mesec za preskušnjo bo začel teči pozneje, celi postopek se bo podaljšal. NO. ga ne more pospešiti s tem, da sam sestavi l. skl. račune; iz § 25 odst. 1: „da skrbi za to, da se ... l. skl. računi ... pravočasno predložijo Sk.-i, če tega o pravem času ne stori UO.“ ne smemo sklepati, da sme NO. račune sestaviti sam, temveč le, da bo smel neredne člane UO.-a odstraniti tudi pred pretekom onih treh mesecev iz § 58 odst. 1, če je prej jasno, da računi ne bodo pravočasno sestavljeni.

d) Iz § 58 odst. 6 „s predlogom o razdelitvi posl. prebitka ali popolnitvi posl. zgube“, bi se moglo sklepati, da morata oba organa, UO. in NO., sestaviti skupen predlog.⁹ Vendar pravno ne bo tako, kajti po § 24 odst. 1 mora NO. preskusiti predloge UO.-a, torej gre za dvojne predloge.¹⁰ V življenju bo seveda navadno tako, da NO. ne bo sestavil ne posebnega poročila o poslovanju ne stavil posebnih predlogov; če so poročilo in predlogi UO.-a v redu, jim bo prosto pritrnil in to izrazil na poročilu in predlogih UO.-a, sicer bo tako storil s svojimi pomisleki. Prepovedano tudi ni, da UO. spoji v eni listini svoje poročilo in svoje predloge, in prav tako sme NO. spojiti poročilo, predloge o porabi prebitka (popolnitvi zgube) in predlog o razrešnici. Zunanja oblika, ali so poročila in predlogi v eni ali več listinah, ni bistvena, na vsak način pa mora Sk. storiti tri posebne sklepe: o odobritvi l. skl. računov, o razdelitvi posl. prebitka ali popolnitvi posl. zgube, o razrešnici (§ 59 odst. 2). Zato bo smotrno postaviti vsak predmet na dnevni red kot posebno točko, toda

⁹ Da je poročilo iz § 24 odst. 1 in poročilo NO. iz § 58 odst. 6 eno in isto poročilo NO.-a, pač ne bo dvoma.

¹⁰ Slovenski prevod § 58 odst. 6: „UO. in NO. morata predložiti Sk.-i svoje pismeno poročilo in ... predlagati...“ „Svoje pismeno poročilo“ (ednina) ne ustreza izvirniku „svoje pismene izveštaje“ (množina ali, za nas, dvojina). „Predlagati“ je za toliko boljše od izvirnika, da se lahko razume tudi tako, da predlagata UO. in NO. vsak posebej.

iz tega ne sledi, da bi morali biti ločeni tudi spisi za vsako točko; to bi ob priprostitih okoliščinah lahko bilo nepotrebno pisanje.^{11 12} Ne sklepa se nujno posebej o poročilih obeh odborov, poročilo je komentar za predlog, seveda pa Sk. lahko naloži popolnitev enega ali drugega poročila ali obeh.

10. Za sklep o razrešnici je potrebno samo poročilo NO.-a o l. skl. računih, ne pa tudi o predlogih za porabo posl. prebitka ali popolnitev posl. zgube. § 24 odst. 1 se izraža preširoko, ko določa, da Sk. brez poročila NO.-a o preskušnji l. skl. računov in omenjenih predlogov UO.-a ne more odobriti račune niti dati razrešnico UO.-u. Brez dvoma so predlogi v nujni zvezi z računi, toda če so računi v redu, predlogi pa nerodni, ni razloga odbiti razrešnico, le predlogi se ne bodo sprejeli. Res je pa, da Sk. ne more sklepati o imenovanih predlogih (torej tudi ne zavrniti jih), če NO. ni dal poročila o njih. Sk. lahko pokliče na odgovor ali celo odstavi zamudne člane NO.-a, ne more pa sama nadomestiti poročila NO.¹³

¹¹ Zakon se zdi, da ni dosleden: v § 5 odst. 1 št. 9, § 24 odst. 1, § 29 odst. 1 št. 2 „upotreba posl. viška“, v § 58 odst. 6 in § 59 odst. 2 in 3, „podela posl. viška“ in „da se posl. višek... ne deli zadrugarima“. O porabi posl. prebitka sploh ne bo treba sklepati, če je s pravili točno določeno, kaj naj se zgodi z njim, na pr. polovica gre v rezervni sklad po § 60 odst. 1, druga polovica v določenem razmerju v sklade po § 60 odst. 2; po mojem mnenju tudi ne, če ni nič rečeno v pravilih, kajti v tem primeru bo šel ves prebitek v rez. sklad po § 60 odst. 1, dokler se ne spremene pravila ali Sk. ne sklene ustanovitve kakega sklada po § 60 odst. 2. Razdelitev med zadržnike mora biti izrečno dopuščena s pravili, v tem primeru so predlogi in sklep vedno potrebni, prav tako tudi, če dotacija skladov ni točno določena s pravili ali prejšnjimi skupšč. sklepi, ki še veljajo.

¹² Zakon zahteva tri ločene sklepe, ker imajo sicer sklepi o porabi prebitka ali popolnitvi zgube gotovo svojo osnovo v sklepu o odobritvi l. sklep. računov, niso pa povsem zvezani z njim, že celo pa sklep o razrešnici nima nujne zveze z uspehom poslovanja, ki ga kažejo l. sklep. računi. Kljub neugodnemu uspehu se bo dala razrešnica, če člani UO.-a niso zakrivili slabega uspeha (nesreča); kljub temu, da se je razrešnica odrekla in je Sk. sklenila, tožiti krive člane UO.-a, bo treba sklepati o popolnitvi zgube, ker pač še ni gotovo, ali se bo s tožbo in izvršbo dobilo povračilo itd.

¹³ Iz § 58 sledi, da morajo biti poročilo in predlogi NO.-a razgrnjeni pred dnem Sk.-e. Razgrnitev spada k pravilnemu sklicu Sk.-e, razen tega se mora poročilo prečitati na Sk.-i (§ 59 odst. 1); sklep, ki bi bil storjen s prekršitvijo teh določb, bi se lahko razveljavil po § 58. Sk. sicer soglasno lahko sklene, da naj se poročilo ne prečita, toda s tem ni rečeno, da se poročilo lahko odreče povsem, prav obratno: čitanje poročila se lahko opusti, ker so se mogli zadržniki z njim seznaniti že pred Sk.-o. Prim tudi studijo „Poništavanje odluka Sk.-e po ZPZ“, „Arhiv za pravne i društvene nauke“, knjiga XXXIX (LVI), str. 12. Mar-

11. NO. sicer nastopa na Sk.-i kot celota, toda soglasnost njegovih članov v poročilih in predlogih ni potrebna. Vsak član sme v poročilu Sk.-i izjaviti svoje posebno mnenje, ako bi od predloga NO.-a mogla zanj nastati odgovornost za škodo ali kazenska odgovornost. Tako posebno mnenje ni predlog, o katerem bi morala Sk. izrečno sklepati, toda sklepala bo o njem posredno na vsak način, ker bo pač ali sprejela predloge večine NO.-a in s tem odklonila posebno mnenje, ali bo sprejela to mnenje ali bo, slednjič, popolnoma ali delno odklonila predloge večine in posebno mnenje in sklenila kaj drugega. Nikakor namreč Sk. ni vezana na predloge tako, da bi jih mogla le ali sprejeti ali odkloniti.

12. Kar se tiče načina in obsega preskušanja l. skl. računov, določa zakon (§ 58 odst. 5) le, da mora NO. preskusiti njihovo točnost in pravilnost. Torej mora pregledati računsko stran, zlasti skladnost s knjigami (točnost) in materialno stran (pravilnost), na pr. popolnost inventarja, pravilno ocenitev aktiv in pasiv itd. Merilo je skrbnost in opreznost rednega poslovnega človeka, NO. ne bo soodgovoren za škodo od hibe, ki bi bila opazljiva le ob izredni skrbnosti in opreznosti.¹⁴ — Poročilo UO.-a o poslovanju in l. skl. računih preskusiti NO.-u ni neposredno naloženo, razume se pa, da ga mora upoštevati pri svojem delu in še posebno pri sestavljanju svojega poročila in svojih predlogov. NO. tudi ne more UO.-u neposredno naložiti, da popravi svoje poročilo in predloge za porabo posl. prebitka ali popolnitev posl. zgube. To bo sicer UO. dosledno moral storiti iz lastne pobude, če je po nalogu NO.-a popravil l. skl. račune tako, da to vpliva na poročilo ali predloge, toda če ne stori, ne bo NO.-u preostajalo nič drugega, kakor da na to opozori v svojem poročilu in svojih predlogih, saj več ne more storiti niti v

ković, Komentar, str. 209, trdi, da Sk. lahko sklepa tudi brez predloga NO. o razdelitvi posl. prebitka in o razrešnici. Res je, da se § 58 odst. 6 in § 24 odst. 1 ne ujemata dobesedno, toda iz § 24 odst. 1 sledi, da Sk. ne more odobriti l. skl. račune brez poročila NO.-a niti dati razrešnico; ker se mora poročilo izraziti tudi o predlogu UO.-a o porabi posl. prebitka ali popolnitvi posl. izgube, se mi Markovičeva trditev ne zdi pravilna.

¹⁴ Ni zahtevati na pr., da NO. v veliki kreditni zadrugi s tisoči vpisov v posl. knjige preskusi vsak vpis, ali je v skladu s temeljnico, da pri konsumni zadrugi s tisoči članov pregleda vse nabavne knjižice in pod. Tekoči nadzor, nenadni pregledi olajšujejo presojo materialne strani l. skl. računov. Zaradi odgovornosti pa bo koristno, da se v sejmih zapisnikih in v poročilu Sk.-i omeni, kateri pregledi in v kolikšnem obsegu so se opravili; po tem se bo dala presoditi skrbnost in opreznost.

primeru, da UO. noče spolniti naloga, da naj popravi račune (§ 58 odst. 4). — V okviru zakona daje po § 57 odst. 4 Glavna zadr. zveza podrobnejša navodila za knjigovodstvo in ocenitev imovinskih predmetov, za sestavljanje l. skl. računov in za sestavljanje letnih poročil UO.-a in NO.-a. NO. se bo moral ne samo sam držati teh navodil, temveč tudi preskusiti, ali jih je pravilno upošteval UO.

13. V zvezi s preskušanjem l. skl. računov je omeniti še § 59 odst. 3: če najde NO., da se je imovinsko stanje zadruge od konca poslovnega leta do dne Sk.-e znatno poslabšalo, mora, tudi zoper mnenje UO.-a, o tem obvestiti Sk.-o in predlagati, da se posl. prebitok ne razdeli med zadružnike, kolikor je potreben, da se pokrije zmanjšek imovine. V tem primeru je torej vsebina predlogov za Sk.-o vsaj deloma naravnost predpisana.

14. Za nekakšno preventivno kontrolo gre v primeru § 26: brez pismenega, na seji sklenjenega pritrdila NO.-a ne sme UO. svojim članom dati kredit ne sprejeti jih kot poroke zadruginih dolžnikov. Tu imamo primer, ko NO. brez Sk.-e UO.-u daje obvezna, toda samo negativna navodila; UO. ni dolžan dati kredit, tudi če ga je NO. odobril.¹⁵

15. Še v drugem primeru daje zakon NO.-u neposreden vpliv na poslovanje UO.-a, namreč v § 99. Če se UO. boji, da bi bila izvršitev kake odredbe, ki jo je RZ. dala na temelju revizije, škodljiva za zadrugo, mora vprašati NO. za mnenje, preden stvar predloži Sk.-i. Mnenje za UO. ni obvezno, samo mnenje je. Sk. o predlogu UO.-a lahko sklepa, tudi če si UO. ni priskrbel mnenja NO.-a; zakon tu nima določbe § 24, odst. 1, stavek 2, dvoma pa ni, da Sk. lahko sklepa o izvršitvi odredbe RZ.-e tudi brez predloga UO.-a, če se šele na nji pojavi omenjena bojazen.¹⁶ Vse to velja brez razlike, ali gre za odredbo RZ.-e, ki naj jo izvrši UO. sam, ali za odredbo, za katere izvršitev je pristojna Sk. (§ 98 odst. 3). Vendar zaslišanje NO.-a ni čista formalnost; UO., ki ne zasliši NO.-a, prekrši zakon, reg. sodišče ga lahko kaznuje po § 112 odst. 1 t. III; člane

¹⁵ Ni rešeno vprašanje, ali more NO. svoje pritrdilo dati tudi naprej za več primerov, za določen čas (na pr. kredit v tekočem računu); mislim, da smemo vprašanje potrditi, prim. § 303 odst. 2 NTZ.; za določne kreditne posle ali vrste kreditnih poslov se pristanek lahko da naprej, toda ne za dalj kot tri mesece.

¹⁶ Seveda pa Sk. lahko sama zahteva mnenje NO.-a. To bo vsekakor umestno, kadar so za sklep potrebne stvarne ugotovitve, ki se ne morejo opraviti na Sk.-i.

NO.-a pa, ki so se s svojim mnenjem upirali izvršitvi odredbe RZ., mora reg. sodišče odstaviti, če spozna, da treba odredbo izvršiti (§ 99 odst. 4).

16. Posebne dolžnosti so članom NO. naložene še v teh primerih:

a) Član NO.-a ne sme svoje dolžnosti opravljati v poslih zadruga, pri katerih je sam prizadet, marveč mora tak primer takoj javiti ostalim članom NO.-a (§ 26 odst. 5), torej ne samo predsedniku.¹⁷

b) Ako je član NO.-a obenem član UO.-a ali NO.-a RZ.-e, v kateri je zadruga včlanjena, se ne sme udeleževati sej UO.-a ali NO.-a RZ.-e, kadar se rešuje kar koli o zadrugi, pri kateri je član NO.-a. Torej ne samo da ne sme glasovati, niti navzoč ne sme biti pri posvetovanju o takem predmetu (§ 96, odst. 2, 5). Za razmerje med zadrugo in njeno poslovno zvezo to ne velja, po smislu tudi ne, kolikor je RZ. obenem poslovna zveza in gre le za razmerje med zadrugo in RZ. kot poslovno zvezo.

c) Člani NO.-a morajo revizorju dajati resnična, točna in popolna pojasnila o vsem, kar je potrebno, da se revizija opravi pravilno in čimprej (§ 97 odst. 5).

č) Člani NO.-a rev. zveze morajo varovati tajnost o poslovnih razmerah in posameznih poslih pregledanih zadržug (poslovnih zvez), kolikor jih zvedo ob reviziji ali na drug način v izvrševanju svojih dolžnosti. Molčečnosti jih odvezuje zakon proti Glavni zadr. zvezi, proti sodiščem v civilnih in kazenskih stvareh, ki se tičejo pregledanih zadržug ali zvez ali članov njihovega UO.-a ali NO.-a, slednjič proti drugim pristojnim oblastvom v primeru § 54 (§ 104).

17. Sk. sklepa o razrešnici za člane NO.-a, ne pove pa zakon, kdo stavi predlog (§ 29 odst. 1 št. 2). Po mojem mnenju ne gre, da bi ga stavil UO. ali njegov član — roka roko umiva —, treba bo, da ga stavi zadržug, ki ni član ne UO.-a ne NO.-a. Da člani NO.-a ne morejo glasovati o svoji razrešnici, je izrečno določeno v § 54 odst. 2.

18. Določbe o NO.-u veljajo tudi v likvidaciji, kolikor niso izrečno spremenjene z določbami o likvidaciji ali s samim namenom likvidacije (§ 66 odst. 2 št. 1). Nadzor se torej v likvidaciji opravlja dalje. Zakon za ta del ne daje posebnih izrečnih določb, pač pa se marsikaj

¹⁷ Mnogo strožji je, kar se tiče izključitve, § 319 NTZ., ki tudi daje navodila kako opraviti nadzor v takih primerih.

spremeni radi namena likvidacije, na pr. predlogov o porabi posl. prebitka ne bo (§ 66 odst. 5), dosledno tudi ne predloga po § 59 odst. 5; preskušanje računov in poročilo o poslovanju bodeta deloma drugačna, ker v likvidaciji ne gre za to, da se zadrugi omogoči in poveča delavnost, marveč zato, da se čimprej poplačajo dolgovi in vnovči in svojemu z zakonom in pravili določenemu namenu dovede ostala imovina.

19. Zakon ne daje izrečnih določb za nadzor in za NO. v zadrugi, ki je v stečajju, v postopku za prisilno poravnavo izven stečaja ali v prisilni likvidaciji po § 88. Veljajo torej določbe, ki veljajo sicer, seveda pa z omejitvami in spremembami, ki slede iz stečajnega zakona in zakona o pris. por. izv. steč. in iz namena vsakega omenjenih postopkov. Kakor drugi organi zadruga tudi NO. ne sme ovirati in zatezati te postopke, temveč jih mora pospeševati. Dejanski bo imel NO. prav malo posla v stečajju in ne mnogo več v likvidaciji po § 88, pač pa mu v poravnalnem postopku ostanejo skoro vse funkcije, seveda v skladu z namenom tega postopka.

III. Skupščina. 20. Skupščina je vrhovni nadzorni organ v zadrugi. Njene pravice so razvidne iz dosedanjih razmatranj.¹⁸

IV. Ostali nadzor v zadrugi. 21. Zakon izrečno ne daje nadzornih pravic nikomur drugemu v zadrugi kot NO.-u, toda iz njegovih določb sledi, da imajo take pravice razen Sk.-e tudi še skupine zadružnikov, posamezni zadružniki in celo zadrugini upniki. Ne pripada jim sicer v nobenem primeru neposredni nadzor v tem smislu kakor pripada NO.-u, toda zakon (§ 58 odst. 5 in 6) jim omogočuje, da se sami prepričajo o stanju zadruginih poslov in njene imovine in stavijo predloge ali se pritožujejo in jim daje v posameznih primerih upravne pravice, ki vsebujejo ali, bolje rečeno, realizujejo nadzorne pravice. Skupina zadružnikov, ki ima po § 50 odst. 4 pravico zahtevati sklic Sk.-e ali jo celo sama sklicati, bo to pravico lahko uporabila tudi takrat, kadar ima vtis, da UO. ali NO. ne poslujeta kakor bi morala in da treba nekaj ukreniti. Prav to velja za pravico vsakega zadružnika, da na vsaki Sk.-i stavi predloge in se pritožuje; ta pravica omogočuje sugestije in navodila za nadzor vsakemu posamezniku, seveda s pogojem, da mu pritrdi Sk.¹⁹

¹⁸ Sistematski je vprašanje obdelano v studiji „Nadležnost“ I. c.

¹⁹ ZGZ. nima določbe, po kateri bi vsak zadružnik smel NO. opozarjati na določne predmete njegovega delokroga (§ 317 NTZ.), vendar ni dvoma da sme. Nadaljnja določba § 317 NTZ., da mora NO., kadar

Bolj posredna je pravica upnikov, da predlagajo, naj reg. sodišče postavi nove likvidatorje poleg ali namesto sedanjih. Gotovo bodo upniki to storili le v svojem interesu, kadar mislijo, da se likvidacija ne vrši kakor je njim koristno, toda ker je eden glavnih namenov likvidacije prav poplačilo upnikov, in lahko pride do uveljavljanja jamstva zoper zadružnike, če se likvidacija ne opravlja kakor treba, je tak predlog vendarle stavljen tudi v interesu zadruga in zadružnikov in pomeni nadzor nad poslovanjem zadruginih upravnih organov.²⁰

22. UO. mora nadzirati delo uslužbencev in zastopnikov; ti so njemu neposredno podrejeni, on je odgovoren za nje. To je izrečno določeno samo za vodstvo računskih knjig (§ 56 odst. 2), velja pa splošno. Če so uslužbencem ali posebnim zastopnikom poverjena posebna opravila (§ 19 odst. 1), je UO. vseeno odgovoren vsaj za culpa in eligendo et in inspiciendo, dasi zakon tega ne naglašá posebej kot pri NO.-u (gl. zg. t. 6). Nadzor v posebnem smislu zakona to ni, saj mora po § 25 odst. 1 NO. nadzirati vse poslovanje UO.-a, uslužbencev in zastopnikov, toda v zadrugah, v katerih uslužbenci opravljajo znaten del ali večino tekočih poslov, nadzor po UO.-u ni manj važen od nadzora v strogem pomenu besede in je lahko mnogo uspešnejši in zanesljivejši od njega, kajti opravlja se res lahko v tekočem poslovanju vsak dan. UO. sme po istem § 19 to delo tudi poveriti kateremu svojih članov.

Položaj duševno abnormnih v predhodnem načrtu jugoslovanskega državlanskega zakonika.

Dr. med. Mihael Kamin.

Medsebojni odnosi, ki družijo pravosodje in psihiatrijo, so v zadnjih desetletjih postali čim dalje ožji. Obe disciplini se ne srečujeta samo in foro, temveč se medsebojno oplajata tudi pri znanstvenem delu na obmejnih področjih. To

izhaja opozoritev od delničarjev, ki predstavljajo vsaj desetino osnovne glavnice, o stvari poročati na prihodnji Sk.-i, in če je nujno, celo sam sklicati Sk.-o, seveda doslovno ne velja za zadruga, v bistvu pa pri zadrugah tudi ni mnogo drugače, kajti skrbnost in opreznost rednega poslovnega človeka, naložena NO.-u, in določba § 30 odst. 3 o sklicu izredne Sk.-e vodijo k istemu cilju.

²⁰ Prim. tudi studijo „Upravljanje“, l. c. t. VII, VIII, 53, a, g. IX.

skupno delo pravnika in psihiatra pa bo le tedaj plodovito, če drug drugemu priznata svoji stališči oziroma jih uvažujeta in če razumevata osnovne nazore sosedne stroke.

Psihiatra danes ne zanima samo materialno pravo, kolikor tvori podlago njegovega forenzičnega udejstvovanja. Mnenja je marveč, da sme zavzeti stališče tudi glede vprašanj, ki zadevajo spremembo obstoječih zakonov oziroma osnutek novih; da je tudi on upravičen pokazati na zrelišča, ki bi jih kazalo ob takem delu s pridom upoštevati. Moderno pravosodje rado priznava psihiatriji to sodelovanje, ki je njegovo bistvo v tem, da znanstveno obmeji izjemni položaj, ki se mora zagotoviti duševno abnormnemu individuu.

Po teh uvodnih besedah, ki naj nekako opravičijo umestnost predmetne razprave, bom v nadaljnjem skušal podati nekaj misli in kritičnih pripomb k onim določilom predhodnega osnutka jugoslovanskega državlanskega zakonika iz leta 1934., ki kakor koli zadevajo psihiatrično stroko, posebej pa še psihiatrično forenzično delo.

I.

Psihiatra bo predvsem zanimalo, kako pojmuje osnutek duševne anomalije.

O tem se poučimo v § 19, ki določa, da

„lica, koja usled maloletnosti, duševnih mana ili usled drugih okolnosti nisu nikako ili nisu potpuno sposobna starati se sama o svojim poslovima, stoje pod posebnom zaštitom zakona“.

S pojmom „duševne mane“ so mišljeni „duševno bolesni i slaboumni“. To sicer niti najmanj ni morda definicija duševne bolezni, saj take definicije psihiatrija sama še do danes ni mogla podati. Naravno je, da se v psihiatriji kot živi, napredujoči znanosti strokovna terminologija bolj ali manj hitro menjava. Prav tako pa je čisto ob sebi umljivo, da zakonodajca o tej psihiatrični nomenklaturi noče nič vedeti in da ji zanjo tudi vedeti ni treba.

Z duševno boleznijo razumeva naš osnutek vse duševne anomalije sploh, torej tako prave psihoze kot tudi psihopatije in duševne zaostalosti. Slaboumnost v tej zvezi takisto obsega vse vrste psihičnih abnormnosti.¹ S tem, da

¹ Ker je v izrazu „slaboumnost“ poudarjen defekt inteligenčne funkcije, bi bilo umestno, da ga nadomesti izraz „duševna oslabeledost“. Očividno meni osnutek isto, kar Nemci pod Geistesschwäche ali Francozi pod faiblesse d'esprit.

govori osnutek samo o duševno bolnih in slaboumnih, noče sodnika ali izvedenca v nobenem oziru vezati. Psihiater se s takim označevanjem psihičnih abnormnosti prav lahko zadovolji. Prednost obeh pojmov, ki jo ima naš osnutek na pram definiciji duševnih anomalij v § 21 sedanjega odz., je za psihiatričnega izvedenca ravno v tem, da se ozira na celotno duševnost z vsemi njenimi funkcijami; ne naglašá torej samo sfere intelekta. V smislu osnutka pomenijo duševno bolezen patološke motnje značaja in čustvovanja prav tako kakor defekti intelekta. V osnutku so na ta način odpadli zastareli, zmotni in nepopolni opisi duševnih motenj, ki se jih poslužuje sedanji odz., ter so zamenjani s povsem neobveznimi izrazi. Psihiater se mora le zavedati, da izraz „duševno bolesni i slaboumni“ ni medicinski, ampak juridičen. Zato bo moral to nomenklaturo prej šele primerjati s svojimi strokovnimi izrazi ter nekako najti soglasnost med obojnim psihopatološkim označevanjem.

Da ne pomenita izraza „duševno bolesni i slaboumni“ morda različnih oblik, temveč nasprotno dve stopnji duševnih motenj, je iz besedila § 19 jasno razvidno. Razlikovanje dveh stopenj duševnih anomalij pa, kakor rečeno ustreza zgolj jurističnim kriterijem. Psihiater prihaja ob takem čisto gradualnem in ne morda oblikovnem razlikovanju prav za prav v zadrego, ker ga ne more spraviti v sklad s svojo privajeno nomenklaturo. Z duševno boleznijo razumeva namreč psihiatrija vse patološke možganske procese, to se pravi, časovno in glede trajanja omejene akutne in kronične psihoze; pod duševno oslabelostjo pa subsumira vsa dokončna stanja (prirojene ali pridobljene) slaboumnosti, torej vse stopnje duševne zaostalosti in demence. Po juridični nomenklaturi osnutka pa ne gre niti za obliko niti za vzrok ali trajanje ali prognozo duševne motnje; klinična uvrstitev neke posebne psihoze je torej precej nevažna.

Včasih se izvedencu ne bo lahko odločiti, v katero obeh stopenj naj uvrsti ugotovljeno psihično anomalijo. Zato se bo moral v vsakem primeru ozirati na dostavek § 19: „stirati se o svojim poslovima“. Praktično forenzično delo kaže namreč, da z ugotovitvijo eksplorandove duševne abnormnosti izvedenčeva naloga ni vselej že izčrpana; sodnik bo neredko želel tudi pojasnila glede morebitnih socialnih nasledkov te abnormnosti. Presoja je seveda stvar sodnika, ki ga zaključki izvedenčevega mnenja nikakor ne vežejo; prav tako pa ni dvoma, da bo izvedenec večinoma bolje kakor sodnik presojal ne samo stopnjo duševne ano-

malije, temveč tudi njene nasledke, ki jih lahko ima za eksistenco eksplorandovo. Ne tajim, da psihiater sicer res že precej uhaja s svojega pravega področja, če hoče presoјati vrsto teh poslov pri svojih preiskovancih. Potrebno je pa to vendarle, ker si mora biti na jasnem, kak učinek bo neka duševna motnja tega ali onega človeka imela na njegovo tvarno življenje.

II.

S tem sem se prav za prav že dotaknil vprašanja, kakšne določbe ima osnutek glede zaščite duševno bolnih in slaboumnih.

O tem se izražajo §§ 303—304 ter 315—316. Ker so ti paragrafi veren posnetek pri nas veljavnega uvodnega zakona za zakon o sodnem nepravdnem postopku, imajo napram zadevnim določbam sedanjega odz. gotovo mnoge odlike (n. pr. možnost omejenega preklica ne samo duševno bolnih in slaboumnih, temveč tudi alkoholikov in narkomanov; provizorična kuratela itd.).

V vseh teh paragrafih pa ni nikjer govora o tem, koliko je pri psihiatrični presoјi v preklic predlaganega upoštevati predvidno trajanje njegove duševne motnje. Za psihiatrično presoјo bo v tej smeri pač merodajno klinično zrelišče. V primerih behavostnih procesov (senilna demenca, možganska arterioskleroza, progresivna paraliza, shicofrenska duševna onemoglost itd.) ne bo glede tega vprašanja nobenih težav. Pri akutnih psihozah (manično-depresivna psihoza, akutna halucinatorna zmedenost itd.) je presoја seveda težja. Pri njih je za presoјo važna okoliščina, da so načeloma ozdravljive. Vendar pa njih ugodna prognoza preklicu nikakor ni na poti, saj se preklic glasom § 315 lahko zopet razveljavi, „ako uslovi oduzimanja svojevlasnosti više ne postoje“.

Kjer govori osnutek o reducirani opravični sposobnosti, uporablja dosledno povsod izraz „delimično“, torej „delno“. Toda, kakor ni parcialne duševne bolezni oziroma duševne onemoglosti, tako tudi ne more biti delne poslovne sposobnosti; lahko pa je omejena. Ko je bila psihiatrija še v povojih, so menili, da sestoji duša iz posamičnih samostojnih zmožnosti, ter so dosledno temu naziranju tudi domnevali, da te duševne zmožnosti lahko posamič obole; govorili so o monomanijah. To misel pa je napredujoča znanstvena spoznaja zavrgla. Danes smo prepričani, da oboli duša kot celota; zato pa jo je tudi praktično kot celoto presoјati. Včasih se na prvi pogled res zdi, kakor da gre za parcialen,

izoliran psihopatološki simptom (postavim ljubosumnostna blodnjavost pri težkem alkoholizmu); če pa take primere natančneje preiščemo, bomo našli tudi na drugih področjih duševnega življenja oslabeledost funkcije.

O nasledkih preklica radi duševne bolezni ali slaboumnosti nas pouče §§ 109, 110, 342, 605 in 852.

Popolnoma preklicani človek je poslovno nesposoben, ne more storiti ali sprejeti obljuje (§ 852), niti ne pridobiti posest (§ 342). Prav tako ne more skleniti zakon (§ 109) in ne veljavno testirati (§ 605).

Besedili obeh §§ 342 in 852 sta med seboj v nekem oziru inkongruentni. Kakor vsi ostali paragrafi, ki govore o duševno bolnih in slaboumnih, se tudi § 852 z nobeno besedo ne dotika trajanja psihičnih motenj. To je s psihiatričnega zreljšča isti nedostatek kakor se vedno čuti pri § 865 sedanjega odz. Pač pa se na ta moment ozira § 342, po katerem so nesposobni sami pridobiti posest med drugimi tudi oni, ki so „sa drugog kojeg razloga trajno ili prolazno u stanju neuračunljivosti“. Paragraf 852 torej nima nobenih posebnih določb za tranzitorične psihoze in skaljenosti zavesti, kakor n. pr. razni epizodični, predvsem febrilni deliri, epileptična zamračenja, pijanosti in podobno. Vprav za taka izjemna psihična stanja pa bi prihajal ta paragraf praktično zelo pogosto v poštev. Za taka stanja tudi ne bo mogoče uporabiti 4. št. § 865 osnutka, ki pravi, da je dogovor ničen,

„ako jedna strana izkoristi lakomiselnost, stanje nužde, slabost razuma, neiskustvo ili duševno uzbudjenje² druge strane“;

kajti tako tranzitorično izjemno psihično stanje se pač ne da podrediti samo pod slabost razuma ali pa pod vzbujenje niti ne pod oba ta pojma hkrati. Če bi že ne kazalo besedilo § 852 spraviti doslovno v sklad s tekstom § 342, pa bi vsekakor bilo indicirano, da se s primernim dostavkom dopolni št. 4 § 865. Morda bi bil primeren dostavek

„posebno duševno stanje“;

pri čemur bi „duševno uzbudjenje“ brez škode lahko odpadlo, kajti pod pojem „posebno duševno stanje“ bi se brez sile dali subsumirati ne samo skalitve zavesti, delire, pijanosti, somnambulna stanja, temveč tudi patološke afektivne izravnovešenosti.

² Mimogrede rečeno je izraz „duševno uzbudjenje“ pleonazem, kajti vzbujenje je vedno samo psihičen pojav, ki ga seveda spremljajo bolj ali manj izraziti somatični simptomi.

Kakor besedilo § 342 psihiatrovi želji glede določila o trajanju duševnih anomalij sicer povsem ustreza, pa ga po drugi strani v tem paragrafu preseneča izraz „neuračunljivost“. Psihiatru, ki mora pri svojem forenzičnem delu skrbno uvaževati razliko med kazenskopravno relevantno neuračunljivostjo in civilnopravno pomembno duševno anomalijo, je težko razumljivo, zakaj je ta kazenskopravni pojem zašel v osnutek civilnega zakonika. Kdor je neuračunljiv, ni že tudi poslovno nesposoben. S tem pa ne trdim, da bi imel pomisleke proti temu, da bi ta paragraf navajal kot momente, ki izključujejo sposobnost za pridobivanje posesti, tudi one, ki jih kazenski zakon razumeva pod neuračunljivostjo. Nasprotno, te določbe more psihiater samo pozdravljati, saj se ozirajo na vse mogoče morebitnosti. Toda radi načelnega razlikovanja naj bi izostala nomenklatura „u stanju neuračunljivosti“.

III.

Od paragrafov, ki govore o zakonskem pravu, bo psihiatrovo pozornost vzbudil 2. odstavek § 110, ki določa, da morejo skleniti veljaven zakon tudi omejeno preklicani polnoletniki, vendar pa je za to potreben pristanek njihovega pomočnika in odobritev sodišča.

S stališča psihiatrije je vse prej kot priporočljivo, da bi ljudje, ki so v psihičnem oziru toliko abnormni, da radi tega tudi pravno niso polnovredni, sklepali zakon. Ne gre morda toliko za nupturienta samega, ki bo sožitje z njim zaradi njegove defektne osebnosti drugemu soprogu kolikor toliko otežkočeno. Neprimerno bolj govori proti umestnosti takih zakonskih zvez evgenični moment. Ravno individui, ki v psihičnem oziru nikakor ne imponirajo kot težko abnormni, so z evgeničnega zrelišča še posebej nezaželeni kot bodoči roditelji. Pri njih se je abnormna dispozicija manifestirala pač v lahki obliki. Toda svojo dispozicijo prenašajo ti individui naprej na svoje descendentе, pri katerih bo fenotipično lahko penetrirala neprimerno močneje. Posebno alkoholiki so v tem oziru evgenično nepovoljni. Ne sme se namreč pozabiti, da so to večinoma že po svoji psihični zasnovi abnormni ljudje, ter da je alkoholizem le morda najbolj viden, nikakor pa ne edini pojav njihove abnormalnosti. Isto velja seveda tudi za narkomane. Zapravljivost bo takisto neredko zunanji znak psihopatične čudi.

Vsekakor se pa ne sme spregledati nevarnost, da bi se ljudem, ki iz razlogov, navedenih v § 110, ne morejo brez

pristanke in odobritve skleniti zakon, izdajalo tako dovoljenje preveč liberalno. To se mi zdi potrebno naglasiti navzlic zavori, ki jo za preveliko širokogrudnost v takih primerih predvideva § 112.

V § 165 se bo psihiater ustavil predvsem ob št. 6. 1. odstavka:

„ako je jedan bračni drug duševno oboleo i ako je bolest za vreme braka trajala najmanje tri godine i dobila takav stepen, da je duhovna zajednica izmedju supruga prestala a i svaki izgled na uspostavljenje ove zajednice izključen“.

Iz formalnega besedila „duševno oboleo“ bi lahko sledili dve interpretaciji. Prva v tem pomenu, da je moral biti soprog ob sklepu zakona zdrav in šele kasneje zboleli. Manj stroga razlaga pa bi po začetku duševne bolezni ne vpraševala. V tem primeru bi se to besedilo lahko apliciralo tudi na tistega, ki je bil že ob sklepanju zakona bolan; seveda bi bilo treba presoditi, če ni tak zakon ničen že po § 109.

Iz ostalega teksta je jasno razvidno, da terja zakon visoko stopnjo duševne anomalije. Smisel določbe, da mora bolezen trajati najmanj tri leta, je pač ta, da mora iti za kronično psihozo in ne za tako, ki poteka v posameznih atakah z vmesnimi več ali manj dolgimi fazami popolnega zdravja (n. pr. manično-depresivna psihoza).

Pojem „duhovne zajednice“, torej duševne skupnosti, je seveda lahko bolj ali manj širok. Vzemimo primer zakona, v katerem živi duševno dosti topa in nekoliko debilna žena z možem paraliznikom, ki ga je malarična kura sicer iztrgala nadaljnjemu propadanju, ki pa je navzlic temu ostal topoglav in bebast. V takem primeru bo komaj moglo biti govora o prenehanju duševne skupnosti zaradi moževe bolezni. Nasprotno pa bo duševno visoko diferencirana žena lahko trdila, da ni več duhovne skupnosti med njo in njenim paraličnim ali senilno dementnim možem, najsi se njegova bebastost na prvi pogled ne zdi posebno zajemljiva.

Kako otežkočena je razveza zakona po citirani št. § 165 — lahko se reče, da se ozira bolj na bolnega kot na zdravega zakonskega druga — je še posebej razvidno iz njenega končnega stavka. Še močno dementen paraliznik lahko po malarični kuri razmeroma jako dobro remitira. Pri shicofrenikih takisto niso izključena še pozna izboljšanja. Število primerov, ki bi ustrezali vsem zahtevam te

točke § 165, bo majhno; omejeni bodo na področje beba-vostnih procesov. Taki primeri bi bili: senilna ali arterio-sklerotična demenca, zelo izrazita epileptična beba-vost s težko okvaro značaja, močno pobebljena progresivna para-liza, kjer kura ni več mogoča, težka shicofrenija brez re-misij pa z zelo izraženo destrukcijo celotne osebnosti. V vseh drugih primerih se bo mogel psihiatrični izvedenec le previdno in nedoločno izjaviti. Novi nemški ženitni zakon ima v § 51, ki je stopil na mesto prejšnjega § 1569 BGB, znatno milejše določilo: „... und eine Wiederherstellung dieser Gemeinschaft nicht erwartet werden kann“. S takim besedilom se psihiater laže strinja, ker ustreza bolj psi-hiatričnemu poznanju prognostike duševnih bolezni; tak pogoj je vsekakor bolj kot v § 165 našega osnutka v ob-močju tega, kar psihiater po svoji vesti in vednosti res lahko reče in zagovarja.

Gotovo so tudi ostale točke 1. odstavka in 2. odstavek § 165 za psihiatra zanimive. Saj bodo taki zagreški — prešuštvo — kazniva dejanja, zlonamerna ostavitev, težko ogražanje življenja ali zdravja, neredno življenje, ki ograža čast, moralo ali premoženje rodbine, neodoljiva mržnja — kaj pogosto izraz abnormne duševnosti, najsi bo že to začeten psihotičen proces, duševna zaostalost ali pa psihopatična značajska manjvrednost. Toda glede na št. 6 tega paragrafa je malo verjetno, da bi zastopnik nekrivega soproga le z besedico omenil mogočnost, da bi bil zagrešek izraz kakršne koli psihične anomalije; nasprotno, poskušal bo, da prikaže krivega soproga tako normalnega kot le mogoče.

Omembe vredni so tudi §§ 115, 153 in 154, ki govore o izpodbijanju zakona radi zakonskih zadržkov. Navesti ho-čem samo § 115:

„Privoljenje na brak, dato u zabludi, samo onda nije valjano, ako se zabluda tiče ličnosti budućeg supruga ili njegovih bitnih svojstava, koja ga predstavljaju drugim licem nego što je.“

Ta paragraf pomeni vsekakor napredek napram § 57 sedanjega odz., ker se ozira tudi na bitne lastnosti zakon-skega druga. Moram pa reči, da se zaključni stavek ne odlikuje ravno po svoji razumljivosti. Ali ne bi kazalo, prevzeti za ta paragraf besedilo § 1333 nemškega držav-ljanskega zakonika, ki je gotovo prav posrečeno in pre-cizno?

IV.

Od določb, ki se tičejo izjavljanja poslednje volje, je za psihiatra važen § 604:

„Ako se dokaže, da je izjava učinjena u stanju neuračunljivosti, koja je nastala usled bolesti ili pijanstva ili na drugi način, onda izjava nije valjana.“

Ker je torej treba zatrjevano nevračunljivost dokazati in se ni mogoče zadovoljiti samo z dvomom glede nje, je za izvedenca predvsem važno, da o testatorju čim bolj skrbno zbere anamnestične podatke. Posebno previden mora biti pri objektivni presoji tega, kar so o zamrlem testatorju izpovedale priče, da si bo mogel biti na jasnem glede njegove opravilne sposobnosti. Neredko se dogaja, da zdravnik, ki je obiskoval testatorja ob času, ko je ta napravljaval oporoko, izpričuje kasneje, kako je bil bolnik svež in duševno čil, saj je znal citirati bog zna kake latinske avtorje, saj je sprejemal zdravnika z vso uljudnostjo in splošno veljavnimi družabnimi frazami. Toda ta zdravnik ni prav nič opazil, da je njegov na zunaj tako dobro ohranjeni bolnik prav za prav že močno pobebljen, da so njegove miselske funkcije že težko okvarjene. Tudi izpovedi notarjev so za izvedenca večinoma brez tiste dokazne vrednosti, ki jo sodniki radi pridajajo njihovim pričevanjem. Notar se bo pač zadovoljil, če testator s svojim vedenjem ne vzbuja pozornosti in če svoje mnenje jasno izrazi; ob takem trenutnem duševnem stanju testatorja notar — kar je povsem lahko razumljivo — niti pomisliti ne more, da bi bil njegov klient bebast ali kakor koli psihično alteriran.

V.

Slednjič zadevajo psihiatrično forenzično delo tudi določbe o pravnih nasledkih nedovoljenih dejanj, ki jih zakrivate psihično abnormni ljudje. Osnutek prinaša te določbe v §§ 1254—1256. Njihovo besedilo je sicer doslovno prevzeto iz §§ 1307—1310 sedanjega odz., le glede nomenklature duševnih anomalij je izmenjano v skladu z označevanjem, kakor ga predosnutek uporablja za psihične motnje tudi drugod.

Kakor §§ 1254 in 1255 upoštevata vse morebitne oblike duševnih anomalij, je pa § 1256 v tistem delu, ki veli:

„u koliko je štetnik u odredjenom slučaju ipak mogao shvatiti posledice svoga delanja“, ostal racionalističen in zato nasproten sicer modernemu pojmovanju psihičnih abnormnosti v § 1255. Ta določba

namreč navzlic svojemu previdnemu „ipak“ ne zatajuje zastarelega in preživelega nazora, da so za človekova dejanja in nehanja oziroma njegove sklepe merodajni sploh samo logični, razumski preudarki. Pri tem prav nič ne upošteva čustvenega momenta, ki je ravno pri otrocih in duševno alteriranih neprimerno bolj važen in odločilen kot pa intelektualni. Vendar pa pomeni ta paragraf ravno v tem oziru velik napredek napram § 1310, kajti odločitev prepušča sodnikovi uvidevnosti („sodija može osuditi“). Če sodnik pri presoji nekega dejanja, ki je bil zanj odločilen, močan, ne več fiziološki afekt ali patološki nagon, ne bo precenjeval storilčevega priznanja, da uvideva nedovoljenost svojega početja oziroma da je to že prej uvidel, in če pri tem ne bo pozabil, da storilcu taka uvidevnost v trenutku dejanja nič ne koristi, se bo gotovo brez večjega oklevanja rad poslužil svoje pravice v korist storilca.

Ob § 1254 se za psihiatričnega izvedenca pojavlja vprašanje patološke pijanosti. Primeri so lahko komplicirani. Ne samo, da niso redki ljudje, ki svoje intolerance napram alkoholu zares ne poznajo; tudi na to ni pozabiti, da človek ne reagira na isto dozo alkohola vedno in v vseh okoliščinah enako.

Slovstvo:

Dr. Eisner Bertold — dr. Pliverić Mladen: Mišljenja o predosnovi gradjanskog zakonika za Kraljevinu Jugoslaviju. Zagreb, 1937. — Maurović Ivan, Izveštaj o predosnovi gradjanskog zakonika za kraljevinu Jugoslaviju. St. Kugli, Zagreb 1934. — Mnenja k predhodnemu načrtu državljanskega zakonika za Kraljevinu Jugoslaviju. Ljubljana, 1938. — Perić Živojin: Obrazloženje §§ 1—319 predosnove gradjanskog zakonika za Kraljevinu Jugoslaviju. Beograd, 1940. — Bumke Oswald: Gerichtliche Psychiatrie (Handbuch d. Psychiatrie, Verlag Deuticke, Leipzig u. Wien, 1912). — Gruhle Hans W.: Bürgerliches Gesetzbuch (Handbuch d. gerichtl. Psychiatr., Berlin, Julius Springer 1934). — Herschmann Heinrich: Das Eherecht der Geisteskranken nach dem allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch (Zentralbl. f. Neurolog. u. Psychiatr., B 41). — Meggendorfer Friedrich: Das neue Ehegesetz (Fortschritte d. Neurolog. u. Psychiatr., 1939. H. 1).

Obnova postopka in spreminjanje odločb v socialnem zavarovanju.

Dr. Janko Vrančič.

(Konec.)

3. Nezadostna zaščita z razveljavljenjem odločb po §§ 133 do 135 zup.

Po zup. se pravnomočne odločbe razen z obnovo postopka lahko razveljavljajo tudi na druge načine. Vendar pa ti načini ne morejo nadomeščati obnove postopka.

Po § 133 zup. sme oblastvo, ki je izdalo pravnomočno odločbo, to odločbo s pristankom oseb, ki so z njo pridobile pravico, ob običih zakonskih pogojih razveljaviti ali spremeniti. Po naziranju državnega sveta,³ se sme taka odločba razveljaviti ali spremeniti tudi tedaj, če je bila že predmet administrativnega spora pred državnim svetom ali upravnim sodiščem in je le-to izdalo končno odločbo.

Po tej določbi postopa lahko le oblastvo. Ker tudi po §§ 128 in sl. zup. obnavlja postopek lahko le oblastvo, se zavodi za socialno zavarovanje poslužujejo § 133 zup. lahko le, če so oblastva, tako da v smislu § 2/2 lahko analogno postopajo po določbah zup., kolikor nimajo sprecialnih predpisov.

Ker so zavodi za socialno zavarovanje javna oblastva, ki v mejah svoje pristojnosti izvajajo v prenesenem delokrogu del državnega gospodstva, imajo tudi načeloma pravico, svoje pravnomočne odločbe sami razveljavljati ali spreminjati. Pri tem jih ne more ovirati dejstvo, da je socialno zavarovanje javnopravne in ne zasebnopravne prirode. Če je izdal zavod pravnopomočno odločbo in pozneje to dožene, jo sme spremeniti, če so s tem zadovoljne vse udeležene osebe, t. j. zavarovanec in njegov službodavec, če gre za vprašanje zavarovanja, ali le zavarovanec, če gre za vprašanje rente. Vsaka odločba zavoda ima sicer vpliv na celokupnost zavarovancev in njihovih službodajalcev, ker rešuje vprašanje, ali spada izvesten nameščenelec ali druga oseba v to skupnost ali ne, ali bo prejela skupno za njega zavarovalne prispevke, ali bo morala iz skupnega premoženja vzdrževati njega in njegove rodbinske člane itd. Vendar to skupnost predstavlja po zakonu zavod, tako da je s pristankom zavoda podan tudi že pristanek skupnosti kot take. Če soglašajo s spremembo

³ Občna seja državnega sveta z dne 17. oktobra 1936., št. 26450, Sl. N. 259/LXXIV.

tudi še osebe, ki so si v konkretnem primeru s prvo odločbo pridobile pravico, da so postale zavarovanec zavoda, da kot službodavec niso bile obremenjene z dolžnostjo, plačevati zavarovalne prispevke za osebo, čije zavarovanje je zavod odklonil, da prejemajo rento v določenem znesku od določenega dne dalje itd., in če govori javni interes za to, da se prvotna pravnopomotna odločba spremeni, bo stanje, ustvarjeno z novo odločbo, gotovo bolj pravično, kot je bilo prejšnje.

Seveda dopušča § 153 zup., da sme oblastvo pravnomočno odločbo razveljaviti le ob občih zakonskih pogojih. Če zakon kaj izrečno prepoveduje, ne more nova odločba tega dovoliti. Če je n. pr. zavod odklonil zavarovanje uslužbenca, ker je bil le delavec in ne nameščeneec, kar je trdil ves čas tudi službodavec, tega delavca tudi pozneje z novo odločbo ne sme zavarovati kot nameščencea, čeravno bi sedaj službodavec to dogovorno z uslužbencem želel. Takí odločbi bi nasprotovalo pač pozitivno pravo.

Če odločbe v zadnji stopnji ni izdal nosilec zavarovanja, nego višja stopnja, in sicer banska uprava ali ministrstvo, sme odločbo spremeniti seveda le tisto upravno oblastvo, ki je zadnje izdalo pravnomočno odločbo. Spremeniti sme pa odločbo le, če je poleg drugih udeleženih strank s tem sporazumen tudi nosilec zavarovanja, ki je s prejšnjo odločbo pridobil pravico.

Za tako razveljavljanje ali spreminjanje odločb zakon ne postavlja oblastvu nikakega roka.

Ta zakonska določba pa vendar ni zadostno nadomestilo za obnovo postopka.

Udeležena stranka, in sicer tudi nosilec zavarovanja sam, kadar je bila zadeva odločena že v višji stopnji, nima po tem § 153 nikake pravice, da zahteva od oblastva spremembo odločbe, če ima za to še tako tehtne razloge. Prav tako oblastvo samovoljno odloča, v kakem obsegu in z veljavnostjo od kdaj dalje prvotno odločbo spremeni. Saj je odločba bila že pravnomočna, ker se stranka morda niti ni bila poslužila pravnega sredstva ali pa je bilo njeno stališče pravnomočno odklonjeno, tako da pride stranka na boljše, v karšnem koli obsegu oblastvo njeni prošnji ugodi.

Zaščita § 153 pride zavodom za socialno zavarovanje lahko le redkokdaj v prid, ker je navadno težko dobiti za novo odločbo pristanek vseh udeležencev. Zavarovanec želi navadno, da bo zavarovan, službodavec pa, da ne, da mu ni treba plačevati zavarovalnih prispevkov. Če sta pa službodavec in nameščeneec sporazumna, je pa to navadno v škodo nosilca zavarovanja, ki torej z ozirom na javno korist take nove odločbe, ki bi ji gotovo nasprotovala tudi kaka zakonska določba, ne sme izdati.

S spremembo odločbe po § 134 zup. v socialnem zavarovanju skoro ne moremo resno računati. Po tej določbi sme najvišje oblastvo, pristojno za dotični predmet, v zaščito javne koristi v potrebnem obsegu razveljaviti ali spremeniti pravnomočno odločbo, kolikor je to neizogibno potrebno, da se odvrne težka nevarnost za življenje in zdravje ljudi, za državno varnost, za javni mir in red, za javno varnost in nравnost ali narodno gospodarstvo.

Tudi do izrednih ukrepov v takih primerih udeležene stranke nimajo nikake pravice in so prepuščeni popolnoma svobodnemu preudarku najvišjega oblastva.

Največ zaščite razen obnove postopka bi lahko nudil udeležnim strankam § 135 zup., po katerem izreče nadzorno oblastvo, izvrševaje pravico nadzora, za nično odločbo, zoper katero ni pravnega sredstva: 1. če jo je izdalo oblastvo, ki ni za dotični predmet stvarno pristojno, ali jo je izdal organ, ki nikoli ni mogel biti upravičen, izdati tak akt; 2. če utegne povzročiti s svojo izvršbo zločinstvo ali prestopke ali 3. če ima v sebi pogršek, ki povzroči ničnost po kakšni izrečni zakonski določbi.

Razlogi, zbog katerih lahko državno nadzorno oblastvo pravnomočno odločbo razveljavi, so pa strožji nego razlogi za obnovo postopka. Zlasti nima stranka nikakega jamstva, da bo nadzorno oblastvo izreklo za nično odločbo, s katero je bila oškodovana, ker ni vedela za izvestne činjenice ali ni mogla uporabiti izvestna dokazila, za katere je zvedela šele pozneje. Sicer se pa naziranje državnega sveta glede tolmačenja točke 3. § 135 precej približuje razlogu, po katerem je treba obnoviti postopek zaradi novih činjenic ali dokazov. Državni svet je namreč razsodil,⁴ da se uporablja t. 3. § 135 zup., po katerem se izreče za nično odločba, če ima v sebi pogršek, ki povzroči ničnost po kaki izrečni zakonski določbi, tudi takrat, kadar se kaki osebi daje pravica ali pooblastilo pod predpostavko, da so izpolnjeni vsi pogoji, ki se izrečno zahtevajo za dosego te pravice ali pooblastila, pa se naknadno dožene, da teh z zakonom predvidenih pogojev ni, in da se ima ta nedostatek izrečno predpisanih pogojev smatrati za pogrško, ki povzročuje ničnost.

Vendar tudi taka razlaga ne jamči, da se bo v vsakem primeru upoštevala nova činjenica ali nov dokaz ne samo v negativnem smislu, da se bo odločba razveljavila, marveč potem tudi v pozitivnem smislu, da se bo na njeno mesto postavila nova za stranko ugodna odločba.

Za nosilca zavarovanja običajno zadostuje, če se prejšnja pravnomočna odločba nadzorstvenim potom le razveljavi, ker

⁴ Obča seja državnega sveta z dne 8. novembra 1932., Sl. Nov. br. 260.

mu gre navadno le za to, da se razveljavi protipravno zavarovanje in prepreči zloraba zakona. Zavarovancu pa večinoma še ni pomagano s tem, da izreče nadzorno oblastvo prejšnjo odločbo za nično, n. pr. če izreče za nično odločbo, da strojepiska v odvetniški pisarni ni zavezana zavarovanju, ker ne opravlja pretežno duševnih opravil. Ker zakon o pokojninskem zavarovanju v § 2 izrečno določa, da velja za zavarovanju zavezano pisarniško službo vsaka zaposlitev v odvetniških pisarnah, nasprotuje odločba izrečni zakonski določbi in se lahko pričakuje, da bo nadzorno oblastvo to protizakonito odločbo razveljavilo. S tem se pa še ne bi brez nadaljnega vzpostavil pravilni pravni položaj, ker bi moral Pokojninski zavod v to svrhu še izdati novo odločbo, s katero bi zavaroval nameščenko za ves čas za nazaj. Če se ne obnovi postopek za nazaj, pa zavod zavarovanja sploh ne more več izvesti, kadar je morda že potekla triletna zastaralna doba po § 41 p. z. in nameščenka vso to dobo ni več v službi, ali jo pa zavod lahko zavaruje le za zadnja tri leta, prejšnjo dobo službovanja pa izgubi za pokojnino.

Upoštevati je treba tudi dejstvo, da ima državno oblastvo le pravico nadzora, ne pa dolžnosti nadzora. Zato je še vprašanje, ali bo hotelo nadzorno oblastvo na nadzorstveno prošnjo ali pritožbo nosilca zavarovanja ali stranke sploh postopati in razveljaviti staro odločbo. Avstrijski in poljski zup. izrečno določata, da stranke nimajo pravice do razveljavljenja takih odločb.

Težava z razveljavljanjem odločb po nadzorstveni poti je tudi v tem, da jo sme vršiti le nadzorno oblastvo, torej večinoma ministrstvo, dočim enostavnost in hitrost postopka zahtevata, da imej pravico razveljavljanja oblastvo, ki je odločbo samo izdalo in mu je vsa zadeva že znana. To se da doseči pa le, če smejo nosilci zavarovanja sami obnavljati postopek.

4. Nosilci socialnega zavarovanja — javna oblastva.

Nosilci socialnega zavarovanja v resnici niso oblastva iz organiziranega sestava občne uprave po § 1 zup., pač pa so oblastva javne uprave po § 2 zup., ki postopajo, kakor predpisuje ta § 2., kolikor ni za njih postopanje posebnih predpisov, analogno po določbah zup., kjer je to potrebno.

Nezadostno jasni nazori o tem vprašanju vladajo bržčas zato, ker je socialno zavarovanje še sorazmerno mlada in ne dovolj razvita panoga prava in državne uprave. Celo v civilnem, kazenskem in drugem pravu, ki ima že stoletno in tisočletno tradicijo in s katerim se je pečalo in se bavi toliko in toliko znanstvenikov in praktikov, je še mnogo nerazčiščenih vprašanj in nejasnih nazorov; toliko več še v pravu o socialnem zavarovanju. Saj je to šele pridobitev novejšega časa, ni še popolnoma

razvito in imajo izvrševalci tega zavarovanja zlasti še v naši državi večinoma dovolj posla že s samim praktičnim izvajanjem zavarovanja.

Oblastvo je vsak organ, ki vrši del državnega oblastva, imperija, četudi le v prenesenem delokrogu.

Socialno zavarovanje je važen del državne uprave, in sicer njene socialne politike. Socialno zavarovanje je naloga države in del njene upravne oblasti.

Po zakonu o ureditvi vrhovne državne uprave z dne 31. marca 1929, Sl. N. 78-XXXII., spada v pristojnost ministrstva za socialno politiko in narodno zdravje skrb za ubožce, invalide in sirote, humanitarne naprave, zavarovanje ob boleznih, onesposobljenosti za delo in starosti, kakor tudi druge oblike socialnega zavarovanja, posredovanje pri preskrbovanju dela, posredovanje v stvarih delavskih plač in dnin, inspekcija dela in zaščita delavcev, delavske zbornice, skrb za stanovanja, ukrepi zoper draginjo, izseljenstvo in vse v narodno zdravstvo spadajoče zadeve.

Skrb za socialno zavarovanje je torej naloga države in spada v njeno pristojnost. V resnici nekatere države socialno zavarovanje tudi same izvajajo po lastnih organih. V drugih državah, tako tudi v naši, je pa država prenesla ta del svoje oblasti na posebej z zakonom ustvarjene samoupravne organe, tako da izvršujejo zavarovanje v to svrhu ustanovljeni zavodi, ki jih država le nadzoruje, ali pravilno vršijo tisto oblast, ki pripada prav za prav državi in ki jo izvaja zavod le v njenem imenu. Kadar država sama po lastnih organih vrši tudi neposredno izvajanje zavarovanja, vrše ti njeni organi popolnoma iste posle kot organi samouprave, kadar je prenesla država ta del svoje oblasti na samoupravo. Če vrše pa organi države ali samouprave iste posle, vrše tudi isto oblast, tako da je nosilec zavarovanja v enem kakor v drugem primeru oblastvo.

Nobenega oblastva ni, ki bi vršilo vse pravice in dolžnosti, izvirajoče iz državnega gospostva, marveč vsako oblastvo vrši le del tega državnega gospostva. Tako vrše pač zavodi za socialno zavarovanje del državnega skrbstva za usodo celih stanov državljanov in njihovih rodbin v primeru, da rednik družine zaradi bolezni, iznemoglosti, starosti, nezaposlenosti ali smrti ne more vzdrževati sebe in svoje družine.

Da so nosilci socialnega zavarovanja oblastva, ki vrše del javne uprave, jasno tolmači Steska,^{4a} ki piše med drugim:

„Organi javne uprave (upravni organi) so ali poedine fizične osebe ali skupine fizičnih oseb. Bodisi da so upravni organi od države same postavljeni, bodisi da jih drugi teritorialni (pokrajinska, okrožna, okrajna, občinska samouprava) ali poklicni

^{4a} „O javni upravi“. Založba Zvezne tiskarne in knjigarne.

(stanovska samouprava) interesentje postavljajo, pravni red jim je kos javne uprave izročil v oskrbovanje.“

V drugi knjigi⁵ razvija Steska slične misli glede oblastvene funkcije stanovskih samouprav, zlasti tudi nosilcev socialnega zavarovanja.

Zavodi za socialno zavarovanje imajo vse potrebne lastnosti in vrše vse potrebne posle oblastev. Izdajajo avtoritativne odloke in z njimi razsojajo, ali mora biti izvestna oseba za določen primer zavarovana ali ne, s čimer odločajo o vsej usodi in bodočnosti dotične osebe in njegove rodbine; ali je oseba izvzeta iz zavarovanja itd. Z vsemi temi avtoritativnimi odloki oblastvenega značaja razsoja nosilec zavarovanja o vprašanjih, ali obstoji pravica ali dolžnost po zakonu o socialnem zavarovanju, v kaki meri obstoji, kako se ima izpolniti itd. in s tem rešuje sporna vprašanja javnega prava.

Nosilec zavarovanja sme posegati tudi v osebno svobodo zavarovancev in sme zahtevati od njih, da se morajo podvreči zdravniški preiskavi ali zdravljenju v bolnišnici. Lahko zahteva od katerega koli poslodavca ali nameščenca vse potrebne podatke glede službenega razmerja, sme zahtevati, da pusti poslodavcu njegove organe v svrhu kontrole v svoje obratne prostore, zahteva lahko na vpogled vse njegove knjige in spise, ki so potrebni za ugotovitev zavarovalnega razmerja, sme nadzorovati obratne prostore, ali so izvedene vse odredbe in svrhu zaščite zdravja in življenja uslužbencev, sme izvrševati nadzorstvo nad bolniki itd. Vsa oblastva morajo nosilce zavarovanja podpirati in jim tudi brez poziva dajati vse podatke, da zamorejo ti od države jim postavljeno nalogo čim uspešneje vršiti. Pristojna oblastva morajo pošiljati nosilec zavarovanja prepise obrtnih dovolil, gradbenih dovolil in vpisov pomorskih ladij.

Nosilci socialnega zavarovanja predpisujejo zavarovalne prispevke, ki so javne davščine, določene v zakonu prisilno, da država z njimi doseže namen, ki ga je imela z uvedbo socialnega zavarovanja. Njihovi plačilni nalogi so javne izvršilne listine po § 2 št. 10 ip. Zaostali zavarovalni prispevki imajo v izvršilnem, poravnalnem in stečajnem postopku prednostno pravico davčnih zaostankov. Osrednji urad za zavarovanje delavcev in bratovske skladnice smejo celo zaostale prispevke administrativno pobirati po lastnih organih.

Njihovi uslužbenci so javni uslužbenci, pri Osrednjem uradu in njegovih krajevnih organih morajo imeti celo vse pravice in ugodnosti državnih nameščencev, ob prestopu v državno službo se jim morajo pa vsa službena leta šteti. Uslužbenci morajo biti zapriseženi, kar zadostno dokazuje, da vršijo z izvajanjem za-

⁵ „Organizacija državne uprave“ Akademska založba, 1937.

varovanja oblast, zaradi česar jih deloma državno oblastvo, deloma pa njih uradni starešina zapriseže, da bodo zakone zvesto izvrševali in s tem ne zlorabljali svoje oblasti. Ker država upošteva, da nosilci zavarovanja vrše njene naloge, jim je v zakonih zajamčila tudi oproščenje davkov, taks in deloma tudi pošttnin, v delavskem starostnem zavarovanju pa celo prispeva k rentam.

Vse te pravice nosilcev zavarovanja dokazujejo, da so prava oblastva, ki v mejah svoje pristojnosti, določene jim s posebnimi zakoni, izvajajo del državnega gospodstva, ki ga je prenesla država nanje v zaupanju, da bodo interesentje pod njenim nadzorstvom dodeljeno jim nalogo javne uprave najbolje sami vršili.

V nekaterih zakonih so nekatere pravice, ki jih smejo vršiti samo oblastva, točneje opisane in bolj poudarjene nego v drugih, nekateri zakoni izrečno navajajo, da so razne stanovske samoupravne edinice oblastva in del javne uprave, drugi pa tega ne omenjajo izrečno, a morajo privedi prav tako vsakega pazljivega proučevalca do istega sklepa, ker navajajo pri dotični samoupravni edinici iste ali analogne pravice in dolžnosti.

Že v bivši Avstriji je judikatura priznavala nosilec socialnega zavarovanja, da vrše posle oblastva. Tako na pr. plenimarna odločba z dne 12. aprila 1892., št. 4215, zb. št. 1533 o okrajnih bolniških blagajnah.

Nemški zakon o pokojninskem zavarovanju izrečno določa v § 94, da je nosilec zavarovanja, ki ima popolnoma isto nalogo kot naši pokojninski zavodi za nameščence, javno oblastvo.

Med javna oblastva štejeta nosilce zavarovanja tudi Krbek^{5a} in Goršič.^{5b}

Da je to tolmačenje pravilno, dokazuje tudi naša novejša zakonodaja in deloma tudi judikatura. Iz prve navajamo uredbo o preskrbovanju nezaposlenih delavcev z dne 25. novembra 1937, Sl. N. št. 1—I, ki se glasi v § 2: „Uprave za posredovanje dela so samoupravne javne ustanove, ki imajo v mejah svoje pristojnosti svojstvo oblastva.“ Nadalje zakon o taksah.

Po členu 5 št. 4 tega zakona uživajo tako zvano osebno taksno prostost tudi javni zavodi, ki obstoje v javnem interesu, kot n. pr. zbornice in samoupravna telesa, kadar vršijo javne posle v imenu države in za državo.

V vprašanju osebne taksne prostosti po čl. 5, t. 4 zakona o taksah, je državni svet dne 8. maja 1939 št. 1939 razsodil, da uživa Pokojninski zavod za nameščence v Ljubljani to davčno prostost. V razsodbi navaja, da je delovanje zavoda, ki je izdal

^{5a} „Zakon o opsem upravnem postopku“.

^{5b} „Komentar zakona o opsem upravnem postopku“.

odlok o zavarovanju, v tesni zvezi z javnimi posli, ki jih zavod vrši v imenu države in za državo. Država si je postavila za nalogo in prevzela nase skrb za socialno skrbstvo svojih državljanov in v tem vprašanju posvetila posebno skrb zaščiti dela in delavcev ter njihovemu socialnemu zavarovanju. V to svrho je država osnovala take javne zavode in društva, ki je njih osnovanje v javnem interesu, a njihova naloga je vršiti posle, ki bi jih sicer zbog njihove važnosti za samo državno zajednico vršila država sama neposredno po lastnih organih. Država si je pa nad delom takih pravnih oseb pridržala pravico nadzorstva. Tožeci zavod po svojem namenu, zaradi katerega je z zakonom ustanovljen, in glede na posle, ki so mu s strani države poverjeni, vrši delovanje v javnem interesu in za take javne posle, ki jih vrši v prenesenem delokrogu v imenu države in za državo, ne plača takse.

V tej razsodbi je državni svet končno po dolgoletni borbi zavoda z raznimi oblastvi izrekel, da Pokojninski zavod z izvajanjem zakonov o pokojninskem zavarovanju vrši javne posle v imenu države in za državo, iz česar sledi, da spada vsekakor med javna oblastva, ki jih ima v mislih § 2 zup.

5. Dopustnost obnove postopka pri nosilcih socialnega zavarovanja.

Predpise zup. uporabljajo lahko nosilci socialnega zavarovanja seveda samo takrat, kadar v njihovih lastnih posebnih zakonih ni potrebnih določb. Kolikor imajo ti zakoni določbe glede obnove postopka v vprašanju rent in drugih dajatev, toliko uporabljajo seveda nosilci zavarovanja lastne predpise. V vprašanju zavarovanja ima določbo glede obnove postopka edino zakon o pok. zavarovanju nameščencev v § 69, in to le za primer, da je razsodišče odločilo o prejudicialnem vprašanju zavarovanja, a je potem pristojno upravno oblastvo vprašanje drugače rešilo. V vseh drugih primerih, kjer je treba spremeniti že pravnomočno odločbo glede zavarovanja, najsi zahtevajo to koristi nosilca zavarovanja, zavarovanca in njegovih rodbinskih članov ali službodavca, se mora obnoviti postopek v smislu določbe § 2 zup. z analogno uporabo § 128 in sl. zup.

Pri tem je glede pravice in dolžnosti analognega postopka po zup. položaj raznih nosilcev zavarovanja popolnoma enak. Zato tudi ni upravičen ugovor, da v pok. zavarovanju nameščencev prepoveduje tako uporabo § 67 p. z., ki v prečiščenem besedilu določa, da veljajo, kolikor v p. z. ni kaj drugega določenega, predpisi zup. tudi za postopek s pravnimi sredstvi v predmetih, za katere je pristojno upravno oblastvo, vštveši tudi ugovore na odloke Pokojninskega zavoda.

V tem pogledu moram v prvi vrsti opozoriti na dejstvo, da prečiščeno besedilo p. z. ni avtentično, nego je avtentično edino besedilo novele k p. z. z dne 25. junija 1914, ki se v § 75a glasi takole:

„V ostalem se uporabljajo predpisi zakona z dne 12. maja 1896, št. 101 drž. zak., za ves postopek s pravnimi sredstvi v predmetih pristojnosti političnih oblastev, všteti tudi ugovore na odloke nosilcev zavarovanja.“

Kakor dokazuje naslov in vsa vsebina zakona z dne 12. maja 1896, ta zakon ne obsega vsega upravnega postopka, marveč le njega meznaten del, in sicer le del o pravnih sredstvih, a izrečno le o pravnih sredstvih v postopku političnih oblastev samih.

Zakona o občem upravnem postopku bivša Avstrija sploh ni imela in ga je dobila šele v letu 1925. Če takega zakona ni imela, se seveda tudi zakon o pokojninskem zavarovanju ni mogel nanj pozivati, marveč se je pozival le na edini obstoječi zakon o pravnih sredstvih.

Ko se je pri nas delalo prečiščeno besedilo zakona o pok. zavarovanju nameščencev, v katerem so se namesto starih avstrijskih zakonov navajali naši, se je navedel pač v § 67 naš zup. v celoti, ker naša država nima posebnega zakona o pravnih sredstvih. Pravilno bi moral biti naveden v prečiščenem besedilu le tisti del zup., ki govori o pravnih sredstvih. Le glede tega dela je hotel zakon odrediti, da velja za pravna sredstva pred upravnimi oblastvi in tudi že za ugovore na odloke Pokojninskega zavoda. Da naj bi veljal tudi za odloke Pokojninskega zavoda samega, ni bilo niti treba, ker ima itak posebni zakon o pokojninskem zavarovanju nameščencev natančne določbe o odlokih in o rokih ter oblastvih, kdaj in kam se lahko proti tem odlokom ugovarja.

V bivši Avstriji se p. z. ni mogel sklicevati na zup., ki ga ni bilo, pač pa so se običajne norme upravnega postopka uporabljale tudi pri pokojninskem zavarovanju nameščencev.

Od avstrijskega upravnega postopka je urejal zakon o pravnih sredstvih izključno vprašanja, ki so se nanašala na pravna sredstva. Bivši § 75a (sedaj § 67 p. z.) torej ni mogel imeti in v avtentičnem besedilu tudi ni imel širšega obsega in je urejal tudi le vprašanje pravnih sredstev. Ostalih vprašanj upravnega postopka, zlasti tudi obnove postopka, se zakon o pravnih sredstvih in avtentično besedilo p. z. sploh nista dotikala, tako da se jih ne more dotikati tudi prečiščeno besedilo p. z. Pa saj če bi smatrali, da je prečiščeno besedilo veljavno, s tem tudi še nikakor ni rečeno, da je treba določbo, da veljajo predpisi zup. tudi za postopek s pravnimi sredstvi iz pristojnosti upravnega oblastva, všteti ugovore na odloke Pokojninskega zavoda, razlagati tako, kakor da bi bilo izključeno analogno uporabljanje

zup. v drugih vprašanjih. Saj je dejstvo, da posebni zakon o pok. zavarovanju nima nikalih posebnih predpisov o obnovi postopka, da je pa ta nujno potrebna, tako da se moramo pač poslužiti splošnega pravila § 2 zup. o analognem uporabljanju zup. Predpisi zup. veljajo v smislu § 67 p. z. primarno in v vsakem primeru zaradi določbe § 67 p. z. za pravna sredstva iz pristojnosti upravnih oblastev in za ugovore na odloke Pokojninskega zavoda, ostali predpisi zup. pa subsidiarno v primerih, v katerih ni posebnih predpisov p. z.

Da zanesljivo ugotovimo, katero besedilo p. z. je avtentično, je treba preiskati, kako je prišlo do prečiščenega besedila p. z. Finančni zakon za leto 1953./54. je v § 67, t. 1., pooblastil ministra za socialno politiko in ljudsko zdravje, da izda prečiščeno besedilo pokojninskega zakona za nameščence iz leta 1906. z vsemi dotičnimi spremembami in dopolnitvami, ki veljajo na ozemlju dravske, primorske in dela zetske banovine, odnosno bivših pokrajin Slovenije in Dalmacije; besedilo zakona sme stilistično in jezikovno popraviti. Ko je izdal minister prečiščeno besedilo zakona, je prvotno besedilo popravil stilistično in jezikovno ter mesto bivših avstrijskih zakonov navedel ustrezajoče jugoslovanske. Pri tem se je pripetila pa pomota, da je navedel namesto avstrijskega zakona o pravnih sredstvih iz leta 1896., ki mu ustreza le IV. oddelek našega zup., kar celotni zup. namesto le IV. oddelka o pritožbah. Seveda pa taka napaka ni mogla spremeniti avtentičnega besedila zakona, ker se je smel p. z. po pooblastilu popraviti le stilistično in jezikovno, ne pa po vsebini.

Tudi v bivši Avstriji je bil zakonodavčev namen, da naj veljajo vse tedaj sicer zelo redke norme o upravnem postopku tudi za postopek pri Pokojninskem zavodu, akoravno besedilo § 75a ni baš posrečeno, ker omenja le ugovore na odloke nosilcev zavarovanja. Ne omenja pa tudi odlokov samih, kar je zakonodavec nameraval.

Izvršilna naredba k p. z. z dne 22. februarja 1908, drž. zak. št. 42, zahteva v čl. 54 tudi, da mora odlok nosilca zavarovanja vsebovati tudi pouk o pravnih sredstvih. — P. z. nima nikake določbe, ki bi zahtevala pri odlokih pravnega pouka, a ga zahteva izvršilna naredba pač zato, ker se je zahteval tak pravni pouk v upravnem postopku.

V bivšem § 75a je odredil zakonodavec tudi, da veljajo za vročevanje odlokov odredbe cpp., pač zato, ker zup. še ni bilo in so se radi tega lahko uporabljali za to le predpisi cpp. Če bi obstojal že takrat kak zup., bi se bil pa zakonodavec brez dvoma v celoti nanj skliceval, kakor se je skliceval na zakon o pravnih sredstvih, ki je edini takrat obstojal od vse materije zup.

Dasi upravni postopek ni bil urejen v posebnem zakonu, so se pa oblastva in nosilci socialnega zavarovanja vendar tudi pri izvajanju zavarovanja držali običajnih norm, ki so se počasi izoblikovale v upravni praksi. Tako je n. pr. avstr. ministrstvo za notranje zadeve z razpisom z dne 1. maja 1892, št. 25935 ex 1891,⁶ izreklo, da Delavska zavarovalnica zoper nezgode svojo nezakonito odločbo o dolžnosti nezgodnega zavarovanja lahko sama vsak čas, torej tudi po poteku pritožbenega roka, popravi, da se vzpostavi zakonito stanje (s tem, da se protizakonito izključena podjetja, oziroma osebe vključijo v zavarovanje ali da se nezakonito vključena izključijo).

Ugovor, da nosilci socialnega zavarovanja sami ne morejo obnavljati postopka, ker sprememba odločb ni v javnem interesu, marveč le v njihovem zasebnem interesu, in da so v pravnih sporih v zadevi zavarovanja le stranke, tako da same ne morejo izdajati odlokov o obnovi postopka in potem o sporni stvari sami, ni na mestu.

O javni koristi je razsodilo že bivše upravno sodišče na Dunaju dne 9. febr. 1895, B. 8402, takole:

„Javni oziri so oškodovani, če izreče Delavska zavarovalnica zoper nezgode, da podjetje, ki je v smislu zakona o nezgodnem zavarovanju zavezano, ni zavarovanju zavezano. Pri izvajanju zakona o nezgodnem zavarovanju ne gre namreč za pravico, ki bi bila pripuščena dispoziciji strank, nego zakon zasleduje z uvedbo obveznega nezgodnega zavarovanja delavcev izpolnitev javnih interesov in državnih namenov. Temu primerno so tudi obveznosti, ki izhajajo iz zakona, tako absolutne in prisilne, da se morajo vsekdar izpolnjevati, kakor hitro se spozna, da so utemeljene. Iz tega sledi, da odločbe o dolžnosti nezgodnega zavarovanja določenega podjetja nikdar ne postanejo v tem smislu pravnomočne kot odločbe o zahtevi strank in da iz odločbe, s katero je bilo izrečeno, da podjetje ni zavarovanju zavezano, ne nastane delodajalcem zahtevke, ki ga ne bi bilo mogoče več odtegniti.“

Ker imajo nosilci zavarovanja po zakonih pravico izdajati avtoritativne odloke in s tem urejati pravne spore na področju socialnega zavarovanja, seveda v tej svoji funkciji nikakor niso le stranke, marveč javna oblastva. Kakor hitro se pa nameščenec ali pa službodavec proti njihovi odločbi pritoži na upravno oblastvo, je seveda v tem sporu na eni strani stranka nameščenec ali službodavec, na drugi pa nosilec zavarovanja, ki pa zbog tega še ne preстане biti oblastvo. Tudi če se držav-

⁶ Glej Ernst Mayrhofer, Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst, V, 459.

ljan pritoži zoper bansko upravo ali ministrstvo na upravno sodišče ali državni svet, sta banska uprava in ministrstvo v tem sporu seveda druga stranka, pri tem pa še vedno oblastvi.

Ni torej nikake zapreke, da nosilci zavarovanja ne bi imeli pravice, da sami obnavljajo postopek in izdajajo potem meritorne odločbe. Saj če te pravice ne bi priznavali, bi bila obnova postopka marsikdaj zopet onemogočena. Po § 150 zup. se namreč predlog za obnovo poda pri oblastvu, ki je izdalo odločbo prve stopnje, o predlogu odločuje pa oblastvo, ki je izdalo odločbo na poslednji stopnji. V večini primerov postane pa pravnomočen odlok, ki ga je izdal nosilec zavarovanja sam, ker so ugovori zoper odloke precej redki. Nosilec zavarovanja je izdal v takem primeru odločbo v prvi in poslednji stopnji. Nemogoče je torej, da bi predlagala stranka obnovo drugje kot pri nosilcu zavarovanja samem in da bi odločil o predlogu kdo drugi. Saj če bi se obrnila stranka na upravno oblastvo s predlogom za obnovo postopka zaradi pravnomočne odločbe, ki jo je bil izdal nosilec zavarovanja, ne da bi bila stranka takrat vložila kak ugovor, bi morale pač upravno oblastvo ta predlog zaradi nepristojnosti zavrniti, češ, da ni izdalo odločbe niti v prvi, niti v kaki višji stopnji. V resnici se tudi dogaja, da banske uprave zavračajo take predloge iz tega razloga. Če torej nosilci socialnega zavarovanja ne bi bili javna oblastva in ne bi smeli analogno uporabljati zup., bi bila obnova postopka sploh nemogoča v vseh primerih, kjer upravna oblastva do tedaj z zadevo še niso imela opravka kot pritožna stopnja.

Kadar je bila torej zadeva s pravnomočno odločbo končana že kar pri nosilcu zavarovanja, mora stranka predlagati obnovo postopka le pri njem. Tudi kadar je treba obnoviti postopek v takem primeru po službeni dolžnosti, ker je nosilec zavarovanja naknadno zvedel, da je vsebina prijave v zavarovanje, kakega službenega spričevala ali kake druge listine lažna, da je priča ali izvedenec lažno izpovedal ali da je bila odločba izposlovana s kaznivim dejanjem, če izve za nove činjenice ali dokazila ali če je pristojno oblastvo prej po drugem oblastvu rešeno predhodno vprašanje drugače rešilo, obnovi postopek nosilec zavarovanja sam in obenem lahko odloči v stvari sami. Seveda ima stranka zoper tak odlok pravico pritožbe na pristojno upravno oblastvo glede dovolitve obnove in glede odločbe v glavni stvari.

Če je izdala odločbo na poslednji stopnji banska uprava ali če jo je izdalo ministrstvo, mora stranka v smislu § 150 zup. podati predlog za obnovo pri nosilcu zavarovanja, ki je izdal odločbo prve stopnje, o predlogu odloči pa banska uprava, oziroma ministrstvo, ki je izdalo odločbo na poslednji stopnji. Če v takem primeru predlaga obnovo postopka nosilec zavarovanja sam,

predloži predlog oblastvu, ki je izdalo odločbo na poslednji stopnji, ker ima po § 130 zup. odločiti o predlogu za obnovo to oblastvo, ki potem tudi odloči, v kolikem obsegu in pred katerim oblastvom naj se obnovi postopanje.

Če je odločilo v zadevi že upravno sodišče ali državni svet in je postala razsodba pravnomočna, smeta stranka ali nosilec zavarovanja v smislu čl. 44 zak. o državnem svetu in upravnih sodiščih predlagati obnovo postopka le pri teh sodiščih in le ob pogojih, predpisanih v ccp. in ne v zup.

Ni umesten ugovor, da se v socialnem zavarovanju pridobljene pravice ne smejo odvzemati, ker bi sicer prestala vsakršna pravna gotovost. Če je dopustna obnova postopka v zasebnem pravu, mora biti toliko bolj v javnem pravu, ker gre javna socialna korist vedno pred zasebno in ker strogi pogoji za obnovo postopka sami skrbijo za to, da se z obnovo popravijo le stare krivice. Javne koristi varuje zup. tudi s tem, da sme stranka zahtevati obnovo v 15 dneh, ko je izvedela za razlog obnove, oziroma ko je bilo postopanje končano, najkasneje pa po 5 letih po dokončanem postopanju, tako da po 5 letih stranka redoma sploh ne more več predlagati spremembe stanja. Stranko štiti pa zup. z odločbo, da sme oblastvo po službeni dolžnosti obnoviti postopek redoma le 5 let po izdaji odločbe, tako da čez 5 let nosilec zavarovanja ali upravno oblastvo redoma ne more več stranki odvzeti pridobljene pravice, četudi izve po tem roku za nove činjenice ali dokazila ali če izide drugačna odločba o predhodnem vprašanju. Izjemoma ne štiti zup. le lažnivo ali kaznivo pridobljenih pravic, ki se smejo po službeni dolžnosti v obnovljenem postopku odvzeti tudi po poteku roka 5 let časovno neomejeno. Tako sme pa izjemoma tudi stranka po poteku tega roka neomejen čas zahtevati, da se obnovi postopek v njeno korist, če ji kaka pravica ni bila priznana ali je bila odvzeta lažnim ali kaznivim potom. Tudi ni utemeljen očitok, da nosilci zavarovanja sami ne bi smeli obnavljati postopek zato, ker bi lahko pristransko razveljavljali zavarovalna razmerja, kadar koli bi se jim zdelo to zanje koristno. Saj če smejo izdajati odloke o zavarovalnem razmerju, je treba, da jih smejo tudi popravljati, kadar so krivični. Tako kot se pri prvotnih odlokih ni treba bati, da bi bila stranka oškodovana, ker ima pač po zakonu pravico ugovora na dve upravni stopnji in na državni svet, tako se tega ni bati tudi ne pri odločbah na temelju obnovljenega postopka, ker se imajo stranke pravico pritožiti na ista mesta proti dovolitvi obnove postopka sami in proti odločbi v glavni stvari, tako kot se ima vsak udeleženec pravico pritožiti tudi proti razveljavljenju in spremembi odločb po §§ 133, 134 in 135 zup.

6. Spreminjanje odločb, če je organ nosilca zavarovanja vedel, da so protizakonite, ali če jih je izdal nepristojen organ.

Dogaja se, da prijavi službodavec v zavarovanje osebo, ki ni zavarovanju zavezana, n. pr. navadnega delavca v pokojninsko zavarovanje nameščencev, a morda celo od organa nosilca zavarovanja dobi navodila, naj izraz delavec nadomesti s kakim drugim, ki je zavezan zavarovanju. Uradni organ morda ni poznal dalekosežnosti takega nepravilnega ravnanja, ker mu je bilo v prvi vrsti na tem, da bi se število zavarovancev kolikor mogoče povečalo, ne da bi vedel, da nastane zaradi tega lahko nosilcu zavarovanja velika škoda, ali je pa ravnal tako celo namenoma. Če nosilec zavarovanja pozneje izda odlok, da ta oseba ni zavezana zavarovanju, in razveljavi celotno zavarovanje, stranka nikakor ne more z uspehom uveljavljati ugovor, da je nosilec zavarovanja sam vedel za protizakonitost tega zavarovanja, a ga je vseeno izvedel, zaradi česar odloka tudi ne sme več spreminjati.

Vprašanje je, če je nosilec zavarovanja v resnici vedel za to. Morda je vedel referent ali tudi vodilni uradnik, a to še ne znači, da je vedel nosilec zavarovanja.

Vsak zakon o socialnem zavarovanju in statut nosilca zavarovanja določa, kdo predstavlja in upravlja zavod ter sprejema zanj obveze. Po teh predpisih vrše upravo in zastopajo nosilce zavarovanja redoma upravni odbori, ki lahko del svojih poslov poverjajo ožjim odboru ali plačanim uradnikom, ne da bi s tem zmanjševali svojo odgovornost, obveze smeta pa za nosilce zavarovanja prevzemati predsednik in vodilni uradnik kolektivno.

V pravni teoriji in n. pr. po predpisih zup. se smatra za odločbo vsaka rešitev ali odredba, ki jo izda v postopanju oblastvo, in mora imeti odločba tudi podpis upravičenega organa.

Če torej kak dopis podpiše n. pr. sluga, referent ali tudi vodilni uradnik, a je za dotični akt potreben kolektivni podpis direktorja in vodilnega uradnika, ker nosilec zavarovanja z njim prevzema kako obvezo, sploh odločbe še ni, ker je ni izdalo oblastvo, odnosno je niso izdali in podpisali tisti organi, ki oblast zastopajo.

Če se kaka rešitev ne more smatrati za odločbo, pa „odločba“ tudi ne more postati pravnomočna. Pristojni organ lahko vsekdar ugotovi, da nepristojno izdana rešitev ni bila nikaka uradna odločba in da ni veljavna, in izda pravilno rešitev. Taka ponovna rešitev zadeve ni treba, da bi izšla šele po obnovi postopka, ker je obnova postopka potrebna šele, če je bila izdana pravilna odločba in je ta postala pravnomočna, a se naknadno dožene, da ni pravilna.

Po § 1 v zvezi s § 65 p. z. je n. pr. vsak nameščeneec, ki izpolnjuje pogoje zakona, zavarovanju zavezan in zavarovan od onega meseca dalje, ko se prijavi v zavarovanje. Zavarovanje in računanje službene dobe v pokojnino je nastopilo že s prijavo samo, ne pa šele z zavarovalnim odlokom. Zavarovalni odlok, s katerim nosilec zavarovanja sporoči službodajalcu in nameščencu, da je nameščeneec zavarovan, ne ustanavlja pravnega razmerja, oziroma zavarovanja, in nima konstitutivnega značaja, nego samo ugotavlja, da pravno razmerje, oziroma zavarovanje že obstoji, ima torej le deklarativni značaj. Pokojninski zavod ni prevzel obveznosti šele z zavarovalnim odlokom, marveč že z dejstvom, da je nameščeneec vstopil v zavarovanju zavezano službo in bil prijavljen. Da pa Pokojninski zavod posvedoči, da je zavarovalni odlok akt oblasti, ki ga navadno predstavljata in zanj podpisujeta predsednik in direktor, pritiska urad na zavarovalne odloke, ki gredo v tisoče in tisoče, faksimile njunih podpisov. Pri zavarovalnih odlokih, ki ne ustvarjajo nikakih pravic in ki jih nameščencem ni treba predlagati, če zahtevajo rento, se je udomačil ta običaj, kakor n. pr. po § 886 odz. zadošča mehanični posnetek svojeročnega podpisa tam, kjer je v poslovnem prometu običajen.

Drugače pa je, če zavarovanje ni nastalo že po določbah zakona samega, marveč zakon nasprotno določa, da dotična oseba zavarovanju ni zavezana. Če izda na pr. uradnik zavoda delavcu odlok, da je zavarovanju zavezan in zavarovan, akoravno zakon določa nasprotno, s tem za zavod sam ne more nastati nikaka obveza, in sicer že iz formalnega razloga, ker ni izdalo zavarovalnega odloka oblastvo, zastopano po svojih zakonitih predstavnikih. Če bi pa izdala odlok predsednik in direktor z lastnoročnima podpisoma, bi ta odlok tvoril formalno pravilno odločbo in bi postal lahko tudi formalno pravnomočen. Drugo vprašanje je pa, ali bi tudi dejansko vezal Pokojninski zavod za vse večne čase.

Kakor vsak formalno pravnomočni akt, se tudi tak odlok lahko spremeni z obnovo postopka po § 128 in sl. zup., po § 133 s pristankom oseb, ki so pridobile s tem odlokom pravico, po § 134, če odlok spremeni najvišje oblastvo, če je to neizogibno potrebno za javni mir in red, in po § 135, če izreče nadzorno oblastvo odločbo za nično.

Tudi če je odločba pravilno podpisana po zakonitih predstavnikih oblasti in je postala pravnomočna, je še vedno mogoča obnova postopka, kakor je bilo obrazloženo že gori.

Nosilec zavarovanja sme v takih primerih postopek obnoviti, čeprav so morda vsi njegovi pristojni organi vedeli za protizakonitost odločbe, ker je n. pr. ostala listina še vedno lažna, ali je

bilo prav tako še vedno res, da je bil uradnik podkupljen itd. Ta dejstva pa tvorijo ne glede na vednost ali nevednost nosilca zavarovanja obnovitveni razlog.

Lahko se pa dogodi, da n. pr. prijava v zavarovanje ni bila lažna in je pravilno navajala, da je prijaviteljenec le delavec, a ga uradnik vendar zavaruje kot nameščenca. Ker uradnik sam ni mogel prevzemati v imenu nosilca zavarovanja obveznosti in podpisovati za zavod obveznega odloka, se tak odlok ne smatra za uradno odločbo in nosilec zavarovanja lahko izda pozneje formalno pravilno odločbo. Če bi pa tak protizakonit odlok podpisala zakonita predstavnik in bi postal odlok formalno pravno-močen, a prijava ne bi bila lažna, bi bilo mogoče obnoviti postopek še vedno iz ostalih razlogov § 128 zup.

Tako n. pr. določa § 229 statuta osrednjega urada za zavarovanje delavcev, da mora ravnateljstvo osrednjega urada odrediti revizijo postopanja med drugim tudi, ako je kršil med odškodninskim postopanjem kak član ravnateljstva (pri drugih nosilcih zavarovanja se imenuje ta organ navadno upravni odbor), ali je kršila taka oseba, katere delovanje je uplivalo na vsebino odločbe, svojo dolžnost na način, ki spada pod kazenski zakon ali disciplinske predpise.

Že navaden razum brez paragrafov mora uvideti, da s tem, da je stranka prejela uraden dopis z natiskanim naslovom nosilca zavarovanja in s podpisom katerega koli organa, četudi morda zakonitih predstavnikov, ne more nepreklicno in brezpogojno vezati nosilce zavarovanja, če je vsebina take rešitve naravnost protizakonita. Saj potem bi bil vsak nosilec zavarovanja lahko v najkrajšem času uničen. Ne bi bilo n. pr. izključeno, da bi vodstvo Pokojninskega zavoda zavarovalo za primer onemoglosti, starosti in smrti vse delavce pri Pokojninskem zavodu, tako da bi vsi nameščenci napram njim tako rekoč izginili, da bi zavarovalo tudi vse nad 55 let stare nameščence, onemogle invalide z v zakonu določeno zadostno pokojnino itd.

Neobhodno potrebno je, da daje zakon možnost, da se take zlorabe preprečijo ali vsaj popravijo. V to svrho baš služijo obnova postopka in spreminjanje odločb po §§ 133 do 135 zup.

So pa tudi primeri, v katerih nosilec zavarovanja ne more obnoviti postopek v svrhu spremembe formalno pravilne in pravnomočne odločbe, podpisane po zakonitih predstavnikih, ker pač ne more najti nikakega razloga, da bi bila mogoča obnova postopka glede formalno pravilne pravnomočne odločbe.

Izjema bi bila, da bi nosilec zavarovanja, ki je izdal n. pr. napačno odločbo, ker je kako zakonsko določbo napačno tolmačil, a bi prišel pozneje do drugačnega prepričanja, ki je torej svoje pravno naziranje spremenil, lahko pozneje tako odločbo, ki je

bila pravilno podpisana in je postala pravnomočna, spremenil sam po § 135 zup., ker bi pač težko dobil pristanek vseh oseb, ki so bile pridobile s to odločbo kako pravico in naj bi jo sedaj izgubile. Vendar se pa tako nosilec zavarovanja kot tudi stranka lahko še vedno zateče k nadzornemu oblastvu in prosi za uničenje pravnomočne odločbe po § 135 zup.

Če je nosilec zavarovanja zavaroval osebo, glede katere zakon izrečno določa, da ne spada med nameščence, da je izvzeta itd., in ni mogoče dobiti nikakega razloga za obnovo postopka, razveljavi nadzorno oblastvo zavarovanje vedno lahko po § 135 zup., ker ima odločba o zavarovanju v sebi pogršek, ki povzroči ničnost po izrečni zakonski določbi, ker je namreč zavarovanje naravnost v nasprotju z zakonom, ki tako zavarovanje prepoveduje. Prav tako je morda nosilec zavarovanja napačno razlagal n. pr. § 32 p. z. in dovolil plačevanje priznavalne pristojbine nameščencu, ki ni bil najmanj 120 mesecev obvezno zavarovan, marveč je imel le nekoliko mesecev obveznega zavarovanja, ostalo število mesecev do 120 je pa izpolnil s prostovoljnim nadaljevanjem zavarovanja. Če zavarovanec še ni prejel od nosilca zavarovanja odločbe, podpisane po predsedniku in direktorju, in mu je poslal morda le referent tak dopis s svojim podpisom ali je le blagajnik ali knjigovodja sprejel ponudeno priznavalno pristojbino, si nosilec zavarovanja lahko še sam pomaga, ker zavarovanec sploh še ni prejel odločbe, ki bi bila obvezna za nosilca zavarovanja, in ta enostavno izda odločbo s pravnim poukom, da zavarovanec nima pravice do varovanja svojih pravic s priznavalno pristojbino, ker ni izpolnil zakonitega pogoja 120 mesecev zakonitega zavarovanja. Če je pa zavarovanec že prejel odločbo, podpisano od predsednika in direktorja, da se mu dovoljuje plačevanje priznavalne pristojbine, potem pa nosilec zavarovanja svoje pravnomočne odločbe ne more več sam spremeniti, nego se mora obrniti na nadzorno oblastvo s prošnjo, da jo razveljavi to oblastvo. Nadzorno oblastvo bo to lahko storilo po § 135, t. 3 zup., ker je bila pravica dovoljena nameščencu, ki je bil n. pr. le 30 mesecev obvezno zavarovan, dočim zahteva zakon 120 mesecev takega zavarovanja, tako da je odločba izrečno nasprotovala zakonu.

K nadzornemu oblastvu se mora zateči nosilec zavarovanja po pomoč tudi, kadar ne more več sam obnoviti postopka, ker je že potekel petletni rok, a zve šele potem za novo činjenico ali dokazilo, n. pr. da zavarovanec, ki je bil prijavljen s pravičnim službenim nazivom, v resnici ni opravljal zavarovanju zvezanih opravil.

Književna poročila.

Dr. Jan Jurij: Kreditna tehnika. Maribor. Samozaložba. 1940. Str. 87.

Dr. J. Jan je že prej objavil vrsto spisov o denarju in plačilnih sredstvih in sicer: Valutno vprašanje (Maribor 1923), Verkehrseinlage als Zahlungsmittel (Maribor 1932), Zahlungsmittellersätze zum allgemeinen Gebrauche (Maribor 1933) in dr. Sedaj je izšla njegova nova knjižica o „kreditni tehniki“.

Po kratkem uvodu podaja pisec kritiko dosedanje kreditne ureditve, nato razlaga novo, od pisca priporočeno ureditev kredita, nadalje govori o kreditnih zavodih in ureditvi gospodarstva, slednjič razpravlja o uredbi kreditne tehnike. Iz tega se vidi, da se je pisec vkljub majhnemu obsegu svoje knjige dotaknil najrazličnejših vprašanj denarnega in kreditnega prometa. Taka vsebinska obsežnost tega malega spisa je zvezana s piščevim globokim prepričanjem, da je v predlagani novi kreditni tehniki, zgrajeni na „merotehničnih“ osnovah, našel mogočen lek zoper vse sodobne denarne, kreditne in bančne bolezni, zoper gospodarske krize, nezaposlenost in celo zoper socialne napetosti v sodobnih narodnih gospodarstvih.

Ta lek sestoji v tem, da služijo kot menjalna in kreditna sredstva posebne terjatve, ki „se glase na izročitev protivrednosti v borznem blagu v taki višini, ki ustreza vrednosti vrednostnih enot, na katere so izstavljene“. Za vrednostno enoto pa se vzame „vrednost take izmenjalne enote, ki sestojata iz več na tak način izbranih dobrin, da njena vrednost ustreza povprečniku cen drugih dobrin“. Razen tega „terjatve, ki služijo za izmenjalno sredstvo, morajo same nositi stroške vzdrževanja svojih prednosti“ (str. 40). Terjatve so izrešljive ali takoj (gotovinske terjatve; pravice iz teh terjatev se prenašajo na posebne note A), ali pa v določenem roku (kreditne terjatve; pravice iz njih se prenašajo na note B). Terjatve se izdajajo proti blagovnemu kritju in so neposredno izrešljive v blagu. Dotično blago mora imeti emisijski zavod stalno na razpolago. To bo dosegel s tem, da ga prevzame v komisijo za razprodajo od teh, ki ga prosijo za posojilo. Zato se ta zavod razvije v „komisijsko-trgovski zavod z blagom“ (str. 42). Stabilnost vrednosti terjatev se doseže s tem, da so izrešljive v blagu po njegovi borzni ceni na dogovorjeno število vrednostnih enot. Vrednostna enota pa je stalna, ker je enaka protivrednosti določene količine gotovih izbranih „indeksnih“ vrst blaga. Ako n. pr. ima kdor koli terjatev, izrešljivo v kakem blagu na vrednost 100 vrednostnih enot in stane ena enota tega blaga 100 din, cena blagovnih vrst, katerim je enaka ena vrednostna enota, pa je 20 din, tedaj sme imetnik terjatve zahtevati od banke izročitev 20 enot tega blaga. Ako se terjatev ne izrešuje v blagu, ampak v denarju, tedaj mora dolžnik vrniti toliko denarja, da bi si mogel upnik z njim nabaviti protivrednost dogovorjenih vrednostnih enot. Če je n. pr. kdor koli posodil 100 vrednostnih enot, ki so stale po 20 din, t. j. 2000 din, in če ob vrnitvi posojila stane blago, iz katerega sestoji vrednostna enota, 30 din, mora dolžnik vrniti 3000 din. S tem ustvarjena stabilnost vrednosti kredita pospešuje njegov razvoj. Obenem pa se morejo v blagu izrešljive terjatve „izdati v zadostni množini, ne da bi to kaj učinkovalo na izpremembo njihove vrednosti“ (str. 21). Ker je vzdrževanje blaga, ki ga banka mora stalno imeti na razpolago, zvezano s stroški, mora nositi te stroške imetnik terjatve, ki uživa ugodnosti njene stabilne vrednosti. Taki stroški predstavljajo negativne obresti, ki analogno kot tako zv. „pojemaajoči denar“ prepre-

čujejo tezavriranje menjalnih sredstev in povečavajo likvidnost kreditnih zavodov.

Takšne so osnove, na katerih je zgrajena piščeva nova kreditna tehnika, ki bi po piščevem mnenju garantirala stabilnost gospodarskega procesa brez omejitve gospodarske svobode.

Ne bom se spuščal v detajle te tehnike, ki jih razlaga pisec. Omejim se le na nekaj pripomb glede navedenih osnov.

To, kar predlaga dr. J. Jan, je predvsem izdaja menjalnih in kreditnih sredstev ne proti zlatu ali kakemu drugemu dosedanjemu kritju, temveč proti borznemu blagu. Obenem so ta sredstva tudi izrešljiva v blagu. Izdaja not proti zastavljenemu blagu ni prav za prav nobena novost (na pr. nemški „Darlehenskassenscheine“). Tudi izrešljivost terjatev po blagovni vrednosti ni nova (n. pr. različni „Roggenanweisungen“, „Zuckerkredite“, „Koks-, Kohle- und Kalkanleihen“ in celo „Kilowattpapiere“ v Nemčiji v l. 1922. in 1925., t. j. v letih propada stare nemške veljave). Toda te snovnovrednostne terjatve so se vendar obrestovale in amortizirale v denarju, samo po indeksu cen dotičnih vrst blaga. Od pisca predlagana neposredna izrešljivost terjatev v blagu pa je zvezana s takšnimi stroški za vzdrževanje blaga, ki ga mora kreditni zavod stalno imeti na razpolago, da je težko priporočati tako obliko terjatev kot glavno prometno obliko. Prevalitev teh stroškov na imetnika terjatve, kar naj prepreči tezavriranje, vendar ne odstranja neugodnosti navedene oblike terjatev. Tudi množina takih z blagom kritih in v blagu izrešljivih terjatev je omejena na zalogo blaga, ki je na razpolago emisijskemu zavodu. Če se ta meja prekorači, je ogrožena njih izrešljivost v blagu in torej omajana osnova njihove vrednosti.

Drugo, kar predlaga pisec, je stabilizacija vrednosti kredita, ki se doseže s tem, da se terjatve glase na določeno število stabilnih vrednostnih enot, sestojčih iz protivrednosti nekih izbranih „indeksnih“ blagovnih vrst. Stabilizirati vrednost kredita je seveda zelo važno. Toda ono, kar predlaga v to svrhu pisec, ni nič drugega kot uvedba tako zv. valorizacijske klavzule v kreditne terjatve, samo nastonjene ne na zlato ali kako stabilno tujо valuto, temveč na neke vrste blaga. Ta ideja je slična ideji o „indeksni valuti“. Slabša pa je od te ideje v tem oziru, da hoče indeksna valuta stabilizirati blagovne cene, s tem torej kupno moč denarja, v posledici česar se stabilizira tudi vrednost kredita, dočim stabilizira piščeva valorizacijska klavzula samo vrednost kreditnih terjatev. Blagovne cene, dohodki in dr., torej kupna moč denarja in vsi v denarju izraženi prejemki pa pri tem lahko ostanejo nestabilni.

Vkljub iznešenim pomislekom je treba priznati, da je cela vrsta piščevih ugotovitev in pripomb zelo interesantna ter da pričajo o precejšnji ekonomski erudiciji pisca.

Aleksander Bilimovič.

Kos M.: Urbarji salzburške nadškofije. (Viri za zgodovino Slovencev, knjiga prva. Srednjeveški urbarji za Slovenijo, zvezek prvi). Izdala Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, 1959. XXIV, 467 str., 2 zemljevida v prilogi.

Filozofsko-filološko-historični razred Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani je sklenil izdajati v posebni seriji starejše urbarje (do nekako 1500), kolikor se nanašajo na slovensko ozemlje. To namero je topla pozdraviti s stališča naše narodne pravnozgodovinske vede. Kako obsežen je načrt, razodeva podroben seznam urbarjev, ki ga je priobčil M. Kos po trudapolnem zbiranju v arhivih in knjižnicah v predgovoru k svoji prvi publikaciji.

Začel je z urbarji salzburske nadškofije (za Ptuj iz l. 1322., za Brežice in Sevnico iz l. 1309. in 1322., za Sevnico iz l. 1448. ter seznam fevdov gospodov iz Podsrede iz l. 1320.). Šlo mu je v prvi vrsti za kritično edicijo srednjeveških tekstov. Opremil jo je z uvodom, v katerem je orisal nastoj zemljiškega gospostva salzburskih nadškofov, ustalitev meje proti Ogrski, upravo gospostva, prebivalstvo, dajatve, služnosti, produkcijo ter politične in gospodarske okoliščine, ki so vedle do sestavitve urbarjev. Dasi ni mogel, oziroma ni hotel rešiti probleme, ki se tičejo objavljenih tekstov, je dal vendar z bogatim uvodom obilo pobud. Svojo nalogo je izvršil tako odlično, da moramo priznati njegovi publikaciji mesto med najboljšimi edicijami urbarjev vobče.

Prilobeni urbarji prikazujejo v Podravju salzbursko posest severno od Drave med Vurbergom in Središčem tja do razvodij v Slovenskih goricah, južno od Drave pa teritorij okoli Ptuja. V Posavju popisujejo ozemlje severno od Save med Sevnico in Sotlo nekako do razvodja proti Pilštajnu in Podsredi. S tem pa ni izčrpano obravnavana salzburska cerkvena posest v teh predelih. Zraven spada n. pr. še spodnji del Murskega polja z Ljutomerom, ki je prešel v fevdno posest Babenberžanov, oziroma kasneje Habsburžanov. Kdor bi pa želel zasledovati pravnozgodovinski razvoj Podravja, Slovenskih goric in Murskega polja, bi se moral poglobiti še v urbarje za deželno knežjo posest na Štajerskem,¹ v urbarje samostana Št. Pavel (1290, 1372), Vetrinj (1488), Admont (13.—15. stol.), škofijske cerkve na Krki (15. stol.), nemškega viteškega reda (1490), dominikanskega in minoritskega samostana v Ptuj 1440/3, 1451), urada Ptuj (1495, 1500) in Maribor (1499), gradu Vurberk (1496), gradu Radgona in Marenberg (1498) ter posestev rodu Szekely v ormoškem in središčanskem okraju (1486). Vsi ti so imeli večjo ali manjšo zemljiško posest v obravnavanem ozemlju. Pravnega zgodovinarja bi seveda ne zanimali le navedeni urbarji, ki jih name-rava izdati Akademija, segel bo tudi po mlajših, zlasti onih iz 16. stoletja. V drugi vrsti bi moral upoštevati še fevdne knjige n. pr. šentpavelskega samostana, salzburske cerkve, Celjanov, zbrati čim bolj popolno listinsko gradivo, ki tiče obravnavanega ozemlja ter proučiti katastrske karte. Takšno delo pa spada k nalogam, ki si jih je stavil med drugimi pravni razred naše Akademije z načrtom o pravnozgodovinskem proučevanju urbarjev slovenskega ozemlja. Po tej trudapolni poti, ki jo je pokazal Vl. Levec,² bi mogli postopno doseči to, kar je dal pred kratkim Čehom J. V. Šímák.³

Urbarji salzburske nadškofije že dotlej niso bili neznanj pravnim in socialnim zgodovinarjem. Med drugim so iskali v njih opor za teorijo o pastirskem plemstvu županov med alpskimi Slovenci, ki jim je bil podrejen poljedelski kmečki živelj. M. Kos je točno opisal znatno kontroverzo o značaju in položaju slovenskih županov ter doprinesel k rešitvi vprašanja precej novega, s tem da je pojasnil tudi one primere, ko najdemo v vaseh po dve kmetiji, ki sta pa obe v rokah župana, ali pa primere, ko je navidezno več županov v vasi. Naziv žu-

¹ Dopsch-Mell, die landesfürstlichen Gesamtturbare der Steiermark aus dem Mittelalter (Österreichische Urbare, I/2) 1910.

² Vl. Levec, Pettauener Studien I.-III., Mitteilungen der anthropolog. Gesellschaft in Wien XXVIII (1898), XXIX (1899), XXXV (1905).

³ České dějiny I. 5. J. V. Šímák, Středověká kolonizace v zemích českých, Praha 1938, VII + 810 str.

pan je pač prešel na vse kmete, ki so uživali staro „župo“, a le eden izmed njih je odrajtaval „župnico“ v višini, ki je značilna za starega župana. Tudi funkcija sodina in birača je po temeljitih študijah L. Hauptmanna in J. Kelemine pojasnjena. Pomembno je nadalje, kar navaja M. Kos o razmerju med okoliši deželskih sodišč (zgornjeptujskega, ormoško-radgonskega) in mejami salzburškega gospodstva. Pravni položaj kmečkega sloja je bil precej enoten. Z redko izjemo (pri Ptuju „curia“ oddana iure emphiteutico = Burgrecht) se javlja povsod „libera institutio“ t. j. zakupno razmerje, po katerem je mogel zemljiški gospod vsak čas „odsaditi“ podložnika.

Po uspešnem boju proti Madžarom se je od 12. stoletja dalje premaknila meja zemljiškega gospodstva proti vzhodu. Pridobljeno ozemlje najbrž ni bilo popolnoma neobljudeno, gotovo pa v obmejnem pasu zaradi neprestanih napadov močno opustošeno. V interesu zemljiškega gospoda je bilo, da čimprej uvede donosnejše oblike intenzivnega gospodarjenja. To pa se je dalo doseči le s kolonizacijo. Potrebno je bilo izbrati primerna selišča, izmeriti prostor za „hobe“ in pritegniti naseljence. Kakor izhaja iz urbarjev, se to ni vršilo tako enotno in smotno kakor n. pr. v škofjeloškem gospodstvu freisinških škofov. V salzburškem gospodstvu je sodeloval v obili meri razvijajoči se viteški sloj raznih stopenj,⁴ ki si je s tem zagotovil vir dohodkov v pravni obliki „fevdov“, ki jih je pa znal povečati še z „occupatio“. Zato je fevdništvo močno razkrojilo opisano zemljiško gospodstvo.

Ob novi mejni črti proti Ogrski pa so skušali deželni knezi in salzburški nadškofje zagotoviti varnost s tem, da so oddajali po službenem pravu zemljišča oziroma cele vasi kot „strelske fevde“. Nastal je poseben tip vojne krajine,⁵ ki se da zasledovati med Muro in Ščavnico od Žepovcev in Radgone preko Čagone, Borecev, Lokavcev, Babincev, Noršincev in Ljutomera v Slov. gorice ter na Ptujsko polje od Podvincev pri Ptuju, čez Prvence, Strelce, Mezgovce, Zalmance do Oblakov. Mnogo podobnosti kažejo ti „strelski fevdi“ s „pronijo“ bizantinsko-srbskega ozemlja. Pri kolonizaciji so utegnili imeti župani neko pomembnejšo vlogo. Dasi pravno ne odgovarjajo t. zv. „locatorjem“, se vendar strinjam z M. Kosom, ki trdi, da se številni po posevnem pridevniku osebnih imen imenovani kraji ne dajo drugače razlagati kakor, da je misliti na prvega župana, ki je kot upravni funkcionar zemljiške gosposke in neke vrste vodja kolonizacije bil soudeležen pri nastanku vasi. Vsekakor pa zelo pogrešamo poglobljeno pravnozgodovinsko študijo o fevdništvu s posebnim ozirom na ozemlje južnih Slovanov.

V treh vaseh ptujskega urada nastopajo l. 1322. t. zv. „hausgenoezen“. Ta naziv najdemo v virih srednjega veka od štajerske tja do Holandske in pomeni različno: najemnika, hišno služinčad, nevoljnika cerkvenega zemljiškega gospoda, sofevdnika, člana družbe, ki je prevzela kovanje novcev.⁶ M. Kos jih smatra za nadškofove ljudi, ki so bili zaposleni v nekdanji ptujski kovnici denarja. Na podlagi samo ene navedbe se je dokaj težko odločiti. Najbrž se je pomen na-

⁴ O nastoju štajerskih ministerialov prim. L. Hauptmann, Mariborske studije, Rad. knj. 260, Zagreb 1938, 83—118.

⁵ M. Kos, K postanku ogrske meje med Dravo in Rabo, ČZN XXVIII, 1933, 144—152.

⁶ Po ljubeznivem sporočilu g. vseuč. prof. dr. Eb. v. Künßberga iz arhiva DRW v Heidelbergu.

ziva v teku časa in po krajevnih prilikah spreminjal, kakor je to pred kratkim ugotovil za „synodales“ Fr. Gescher.⁷

Dr. Jos. Žontar.

Dr. Schönke A.: Das Zivilprozessrecht des Krieges. R. v. Decker's Verlag, G. Schenck. Berlin. 1940. Str. 64.

Takoj s početkom sedanje vojne je bilo izdanih v Nemčiji več uredb, s katerimi so poskusili, na eni strani ohraniti in vzdržati pravosodstvo med vojno v istem obsegu in enaki delavnosti, na drugi strani pa preprečiti oškodovanje z vojno neposredno prizadetih. Sistematično obravnavanje vseh teh in še pozneje izdanih predpisov, kolikor se nanašajo na civilno pravdo sodstvo, nam nudi v omenjeni knjigi izčrpno, obenem nadvse pregledno, s pripombami iz dosedanjega slovtva in sodstva pojasnjeno, profesor civilnega procesnega prava v Freiburgu dr. Schönke. Njegova izvajanja se naravno naslanjajo na učbenik, ki ga je izdal pred letom dni, toda način njegovega obravnavanja služi prav tako praktičnim potrebam, katerim je gotovo v prvi vrsti namenjen. Obravnavanje je namreč vsestransko in obsega tudi obširno kaznistiko.

Ni vse novo, kar prinašajo te uredbe, zelo mnogo je že na prvi pogled zgolj začasne narave, marsikateri predpis pa, tako pravi pisatelj, utegne postati izhodišče za bodočo preureditev civilnega pravnega postopka. Iz tega razloga morda ne bo odveč, če podam v naslednjem par vrstic o novi začasni ureditvi v Nemčiji, kolikor je obenem tudi zanimiva, čeprav to presega meje navadnega književnega prikaza.

Organizacijske preosnove nadomeščajo predvsem zakonodajne funkcije z upravnimi. Pravosodni minister sme sam ustanavljati, odpravljati, predlagati ali združevati sodišča, sme tudi cele skupine poslov (n. pr. v patentnih stvareh), odkazati le nekaterim sodiščem — in to vse z navadnim ukrepom. Vsakega sodnika sme dodeliti minister kateremu koli sodišču v državi kot pomožnega sodnika, predsednik višjega deželnega sodišča pa v svojem območju. Sodniški pomočniki se smejo pri vseh sodiščih in v vseh senatih pritegniti neomejeno kot pomožni. Civilne senate deželnih, trgovinskih in delovnih sodišč zamenjuje sodnik poedinec, častnih sodnikov ni več.

V pravnem postopanju se po starem receptu skuša odvrniti oškodovanje z vojno prizadetih s tem, da se pravde, v kateri je prizadeti z vojno pravdna stranka, prekinejo po zakonu in se nadaljujejo šele, ko jih prizadeti prevzame. Prekinitiv ne nastopi, če je stranka juristična oseba ali če ima fizična oseba neprizadetega zakonitega zastopnika ali pravnega pooblaščenca. Vendar je tudi v takem primeru mogoče, izposlovati vsaj začasni zastoj pravde. Če bi prekinitiv ogražala koristi ene ali druge stranke, se sme postaviti prizadetemu na predlog ali po službeni dolžnosti zastopnik za pravdo. V drugih primerih sme odrediti sodišče ali mirovanje ali prekinitiv postopka, če stvar ni nujna. V pravadah pred okrajnimi (uradnimi) sodišči je dopustno, oddati izpoved kot priča tudi pismeno, kar je v nekaterih primerih možno že po rednem postopku, zaprosilom za zaslišanje vojakov in vojaških uradnikov sme ustreči tudi vojaški sodni uradnik.

Mnogo dalekosežnejše spremembe uvaja uredba v postopek pred okrajnimi in delovnimi sodišči. Pooblašča sodnika, da ga uredi po svoobodnem preudarku. Pisatelj pravi, da utegne ta določba najlažje zavajati k napačni uporabi, zato poudarja, da obča načela civilnopravnega

⁷ Fr. Gescher, Synodales, Studien zur kirchlichen Gerichtsverfassung und zum deutschen Ständewesen des Mittelalters, ZRG 60. Bd. kanon. Abt. XXIX (1940), 358—446.

postopka ne smejo biti nikjer in nikdar kršena. To se tiče predvsem razpravljalnega načela, načela zaslišanja obeh strank, javnosti, neposrednosti, predpisov o pravnih sposobnosti in pristojnosti sodišč. K temu pripominjam, da se ne da noben t. zv. sumarni postopek zamisliti, ne da bi obstajal nek redni postopek, iz katerega se izločajo formalnosti. Zato bi tudi uvedba sumarnega postopka samega, kakor si ga zamišljajo pri nas v nekaterih delih države, vedla samo do kaosa in do toliko postopkov, kolikor bi bilo sodnikov. Nemški postopek po svobodnem preudarku bi se še največ približeval našemu bogatelnemu z nekaterimi nadaljnjimi olajšavami. Ob tako dalekosežni ureditvi se tudi razume, da se je zopet omejila dopustnost pravnih sredstev, tudi v stroškovnih stvareh, ne glede na to, da so izzvale organizacijske spremembe tudi potrebo, da gredo vsi prizivi, tudi zoper sodbe okrajnih in delovnih sodišč, vselej na višje deželno sodišče.

Nemčija ob začetku vojne ni izdala nobenega moratorija. Uredba ureja to vprašanje v dvojni smeri. Zabranjuje pripadnikom tujih držav in jurističnim osebam, ki imajo sedež v državah, ki jih določi državni pravosodni minister, da bi smel brez ministrove odobritve izboževati imovinskopravne zahtevke pred nemškimi sodišči. Ščiti pa tudi državljane pred izvršbami sodržavljanov s tem, da sme v sodbi na denarno dajatev dovoliti obvezancu vsako sodišče plačilni odlog do največ treh mesecev. Odlog plačila tedaj ni splošen, se podeljuje le individualno na obvezančev predlog, upošteva obojestranske razmere. Dovoliti se sme le, če more upnik to prenesti, in sicer z zavarovanjem ali brez tega in le za terjatve, nastale pred 1. novembrom 1939.

V vojaško službo vpoklicanim pravnim zastopnikom sme postaviti predsednik krajevnih odvetniških zbornic zastopnika. To se zgodi na predlog ali po službeni dolžnosti, postavitev izostane le, če zadržani odvetnik to izrečno zavrača. Na ta način postavljeni zastopnik vstopi brez nadaljnega v pooblastilno razmerje med stranko in zadržanim odvetnikom, ne potrebuje zato nobenega posebnega pooblastila, nima pa tudi nobenega odmskega zahtevka iz zastopstva. Izmed drugih določb, zadevajočih odvetniški in notarski stan, bodi omenjeno samo izrečno načelo, da prejemki asesorjev v odvetniški in notarski poskusni in pripravljalni službi ne smejo biti nižji od asesorjev v državni pripravljalni službi.

Nekatere omenjenih sprememb veljajo tudi za Ostmarko, Sudete ter Češki in moravski protektorat.

Dr. Rudolf Sajovic.

Robert Henri: Advokat. (Iz francoščine prevedel Dobrivoj Dim. Branković). Beograd, 1940, str. VIII + 130, mali 8°, cena 25— din.

Na beograjskem knjižnem trgu se je nepričakovano pojavila za advokate ljubka knjiga (v lepi naslovni opremi), ki jo je spisal leta 1923. v kozerskem stilu slavni francoski advokat Henri Robert. Prevod je oskrbel predsednik okrož. sod. v Velikem Gradišču D. D. Branković, ki je pravniškim krogom znan kot večletni sotrudnik advokatskega lista „Branica“ v Beogradu. Nam jugoslovanskim pravnikom bo ta knjižica tem bolj dobrodošla, ker nimamo podobne literature, original sam pa je že zdavnaj razprodan. Robert, advokat v Parizu (1865—1936) se je proslavil v velikih kazenskih procesih, katere je deloma literarno obdeloval v svoji seriji „Les grands procès de l'histoire“; veljal je zgodaj kot odličen zagovornik pred poroto zaradi svojega prepričevalnega, jasnega in živega govora. Znal je ločiti glavno od stranskega; bil je velik protivnik govorniškega romantizma. Leta 1913. je bil izvoljen za predsednika (bâtonnier) bareaux v Parizu, to funkcijo je izvrševal do leta 1919. Leta 1923. je

postal član francoske akademije in to prav zaradi njegove knjige „Advokat“. Njegovo ime je zaslovelo preko meje njegove domovine. Ko je dospela vest o njegovi smrti v sodno palačo, je bila takoj izvršena mala komemoracija za pokojnikom. Glasoviti pariški advokat Morro-Giafferi je izrekel pri tej komemoraciji tele značilne besede: „Na tem govorniškem odru, ki ga je njegov genij obogatil in iz katerega je napravil najvzvišenejšo tribuno človeške vesti, ga nobeden ne bo mogel nadomestovati“. Robert ni bil samo odvetnik-branilec, marveč tudi priznan književnik in je prav radi tega prestopil prag palače nesmrtnikov. Njegova najbolj znana knjiga je „L'avocat“, ki je izšla v znameniti zbirki „Les caractères de ce temps“, prevedena je v skoraj vse kulturne jezike.

Robert postavlja na čelo svoje knjige moto „J'aurais voulu être avocat: c'est le plus bel état du monde“ (Voltaire). Svoj spis pa konča s temile značilnimi besedami: „Vsem onim, ki bodo to knjigo čitali, želim, da bi se nikdar ne pravdali in da se ogibajo tega, da bi prihajali v našo veliko palačo v svojstvu pravdačev.“

V prijetnem kozerskem jeziku obravnava Henri Robert advokatski poklic v štirinajstih kratkih, toda jedrnatih oddelkih: na sodišču, na prvem oddelku, zagovor pred sodiščem, nekdanji in sedanja odvetniki, razvoj sodnega govorništva, odvetniško življenje, odvetniški pripravniki, odvetniški poklic, posli odvetniških pripravnikov, žene-advokati, advokati politiki, nagrade, sodnik, nekaj advokatskih portretov. Zagovorniku daje navodilo: Zagovor naj bo „iskren, kratek in odličen. Treba je prepričati, ne očarati“. Zavrača vsako žongljanje z besedami. Komur odvetniški poklic ni samo krušni poklic in ki vidi v odvetništvu nekaj višjega, bo rad segel po tej knjižici. Zlasti jo je priporočati odvetniškim pripravnikom, katerim bo nudila ta knjižica kot uvod, ko si izberejo odvetniški kot svoj življenjski poklic, lep vpogled v odvetništvo, zlasti ker nimamo ustrežajoče domače literature. Seveda je pa francosko odvetništvo čisto nekaj drugega nego naše, ki deluje pod čisto drugimi razmerami.

Prevajalcu moramo biti hvaležni, da je lepo vsebino te knjige, ustvaritev francoskega pravnega genija, prenesel na naš jugoslovanski pravniški vrt in tako lepo obogatil našo pravniško literaturo. Knjiga se naroča pri prevajalcu.

Dr. Anton Urbanc.

Dr. Bajić Stojan: Sodelovanje med podjetnikom in obratno posadko. Ponatis iz Organizatorja 1940, št. 3—5. Str. 20.

Crnica Ante: Uredba o rangju rimokatoličkih bogoslovskih škola s tumačem. Šibenik. 1940. Str. 40.

Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knjiga XIV. Prisutno stanovništvo po glavnom zanimanju. Sarajevo. Državna izdaja. 1940. Str. 341.

Dr. Matijević Ivo — dr. Čulinović Ferdo: Komentar zakona o izvršenju i obezbedjenju. V. knjiga. 5. 6. §§ 335 do 352. Dodatak. Štamparija Svetlost. Beograd. 1940. Str. 2355—2486. S tem je široko in obširno zasnovano delo končano.

Perić Živojin: Obrazloženje §§ 1—319 Predosnove gradjanskoga zakonika za Kraljevinu Jugoslaviju. Beograd. Izdanje ministarstva pravde. Str. 346.

Dr. Pržić Ilija: Osnivanje pravnog fakulteta u Srbiji. Povodom stogodišnjice. Odtis iz Arhiva za pravne i društvene nauke, Beograd, 1940. Št. 1—2. Str. 19.

Dr. Sajović Rudolf: O izterjevanju in odmeri advokatskih stroškov. Ponatis iz Pravosudja 1940, št. 6—8, Beograd, str. 18.

Dr. Vogelник Adolf: Statistični letopis mesta Ljubljane za leto 1938. Ljubljana 1940. Str. 96.

Dr. Vogelnik Adolf: Statistični letopis mesta Ljubljane za leto 1939. Ljubljana 1940. Str. 114.

Članki in razprave v pravniških časopisih. Arhiv LVIII, 1—2:
 Pržić I.: Osnivanje Pravnog fakulteta u Srbiji. Demčenko G.: Normativne nauke i pravo. Danić D.: Načelo pretstavljanja u naslednom pravu po srpskom gradj. zakoniku. Janjić A.: Pravni lekovi po Stečajnom zakonu. Bulatović M.: Osobito lak slučaj u svetlu vojnog pravosudja. Simonović M.: Opšti pogled na savremene pravne teorije o državi. Pantelić S.: Politika i doktrina dirigovanog novca. Tasić Dj.: Propisi Predosnove Gradj. zakonika o tumačenju zakona. Tasić Dj.: Dve metode dva različita rezultata. Milić I.: Medjunarodno privatno pravo novog Gradj. zakonika Kraljevine Italije. Mihajlović J.: Izmene u novom taksenom režimu za Drž. savet i upravne sudove. — **Branić 6:** Mirković Dj.: Nekoliko pitanja iz oblasti akcijskog prava. Lazarević A.: Nadležnost banovine Hrvatske i naše procesno pravo. Blagojević V.: Nije potrebno utvrdjivati pravni odnos i savesnost držvine u sporu, već samo to da li je sopstvenik usled neupotrebe svoga prava izgubio pravo na tužbu. — **Branić 7—8:** Živadinović M.: Dve značajne uredbе. Petrović B.: Tumačenje § 419 srp. gradj. zak. od strane opšte sednice kasacionog suda u Beogradu. Popović S.: Rdjav zakon treba menjati. Karić L.: O odnosu kućevlasnika i nastojnika zgrade (kućepazitelja). Kukoljac M.: Prava u sudu, zadovoljstvo u narodu. Pavlović V.: Da li je osam meseci strogog zatvora teža kazna od tri godine zatvora. Vagner Lj.: Advokat-izvršilac kriv. dela zloupotrebe poverenja. — **Mjesečnik 7:** Stefanović J.: O pravu raspuštanja parlamenta. Lunaček V.: Uredba o finansiranju Banovine Hrvatske. Rački B.: Uzdržavanje ovršenika za vrijeme ovršnoga postupka, napose osvrtom na postojeću uredbu o zaštitu seljačkoga posjeda od ovrhe. — **Mjesečnik 8:** Politeo I.: Narodno pravo. Gorničić J.: Pravna narav tajnih tarifa u otpremnom poslu. Hartman I.: Parnični trošak u osudi. Hadžijahić M.: Šerijatsko-pravne ustanove o umjetnom pobačaju i njihova primjena u islamskoj državi. Buć A.: Dopriinos pitanju reforme pravosudja. Benc I.: Hrvati u obranu svoje države krajem XVII i XVIII stoljeća. Terzijevo K.: Može li se mijenjati rodjeno ime. — **Mjesečnik 9:** Kun I.: Razrješnje radnoga odnosa temeljem izreke disciplinskih ustanova. Kesterčanek F.: Da li zaštita posjedovnoga statusa quo po §§ 340—342 o. g. z. dopušta povraćaj u prijašnje stanje rušenjem? Manzoni I.: Nezavisnost sudaca; položaj suca i drž. odvjetnika. Kačogjera M.: O bolnini (Schmerzengeld, pecunia doloris). Roje J.: Dioba zajednice nekretnina ovršnim putem. — **Policija 4—5—6:** Mišić D.: Presuda bez vrednosti (§ 280 k. p.). Tauber L.: Trgovački posrednici. Stanković B.: Položaj okrivljenika pred gradjanskim i vojnim kričnim sudovima. Živanović M.: Rang zvanja u resoru Ministarstva unutrašnjih poslova. Treća čast Kaznenog zakonika (§§ 310 do 397). Odredbe o istupima protumačene sudskom i upravnom praksom. — **Pravosudje 6:** Sajovic R.: O izterjevanju in odmeri advokatskih stroškova. Mirković Dj.: Postanak i pravni sastav trgovačkih društava. Milić I.: Pogled na osnovna načela novog Gradjanskog zakonika Kraljevine Italije. Jeremović J.: Za obaveznost crkvenog braka. — **Pravosudje 7—8:** Sajovic R.: O izterjevanju in odmeri advokatskih stroškova. Mirković Dj.: Postanak i pravni sastav trgovačkih društava. Blagojević B.: Nasledno-pravni položaj usvojenih lica. Branković S.: Po-

stupak za pobijanje zakonitosti dece. Štengl B.: Zaštita seljačkoga posjeda. Stojković M.: Dostava presuda sreskog suda državnom tužiocu. Perović N.: Da li je kleveta učinjena prema supruzi oficira od strane vojnog lica kleveta samo supruge ili ujedno i kleveta časti dotičnog oficira? Hadžipopović A.: Da li se i sudija pojedinac može pojačati u smislu § 278 Kp.?

Razne vesti.

Osebnne vesti. Postavljeni so: Za državnega tožilca dr. Zorjan Matko v Mariboru; za starešino okrajnega sodišča dr. Adamič Rudolf v Prevaljah; za sodnika okrožnega sodišča dr. Mihalič Boris v Mariboru; za sodnike okrajnih sodišč Kunič Josip v Gornjem gradu, Zinauer Milan v Kostanjevici, Dolničar Matej v Gornji Radgoni; za sodnega pripravnika Verbič Božidar v Celju. Premešeni so: sodnika Mikuž Ciril k okrajnemu sodišču v Maribor, dr. Gorup Milan v Slov. Bistrico, pristava Jereb Miha v Laško, dr. Lipan Viljem v Mursko Soboto, sodni pripravnik Šegedin Jože v Ljubljano. — Pri državnem pravobranilstvu v Ljubljani sta postavljena za svetnika Kozelj Milan, za sekretarja Marc Pavel. — K banski upravi v Ljubljani je premeščen pol. upravni sekretar Brandšteter Jakob, za pristava pri upravi policije v Ljubljani je postavljen Šlander Jožef. — Odvetniško pisarno je odprl Petrovič Ignac v Mariboru, preselil se je Lovrec Franjo v Šmarje pri Jelšah. — Za javne beležnike so postavljeni dr. Šorli Ivo v Kranju, Belle Marijan v Marenbergu, Gajšek Karel v Mariboru. — Izvrševanju odvetništva se je odpovedal dr. Novak Fran. — V pokoj so stopili: kasacijski sodnik Arnerić Ljubomir, predsednik okrožnega sodišča Serneč Janko, starešina okrajnega sodišča dr. Hlaunig Ožbolt, sodnik okrožnega sodišča Lenart Josip, sreski načelnik dr. Kartin Herbert. — Umrli so: sreski načelnik Malešič Matija, univ. profesor dr. Jurkovič Joso, višji magistratni svetnik v pok. dr. Fux Riko, dvorna svetnika v pok. dr. Kronvogel Josip in Andoljšek Franc.

Dr. Jurkovič Joso. Dne 27. junija 1940 je umrl po daljšem bolehanju univerzitetni profesor dr. Joso Jurkovič, star komaj 52 let. Doma iz Colnarjev pri Fari na Kočevskem, kjer se je rodil 7. marca 1888, je prišel na gimnazijo v Novem mestu in tam l. 1910. maturiral. Študije je nadaljeval na pravni fakulteti na Dunaju. Toda neugodne gmotne razmere, ki jih je sicer premagal v malem dolenskem mestecu, mu niso dovolile, da bi se mogel prebiti tudi v velemestu. Prekinil je zato s študijem že novembra 1911 in vstopil pri računskem oddelku deželnega odbora v Ljubljani v službo, v kateri je ostal skozi vso dobo svetovne vojne in še nekaj časa pozneje. L. 1920. je bil postavljen za referenta pri tiskovnem uradu predsedništva deželne vlade v Ljubljani, a že 25. novembra 1920 je postal tajnik juridične fakultete v Ljubljani, ki je bila par mesecev poprej osnovana. Ze ta čas se je oglašal z leposlovnimi, kritičnimi in političnimi članki v različnem časopisju.

Tajniška služba je postala za pokojnega Jurkoviča odločilna. Skozi štiri leta je pomagal takratnim dekanom pri polaganju temeljev ljubljanski juridični fakulteti kot njen prvi tajnik. To njegovo delo sicer

ni zapisano nikjer, a slutiti ga moramo kakor pri vsakem novo ustanovljenem uradu. Nadvse dobro je bilo, da Jurkovič službe ni nastopil kot novinec, ampak kot verziran upravni uradnik, ki mu je bila administrativa že dobra znanka. V teh letih se je spoznal tudi tako dobro z ustrojstvom in delovanjem celotne univerze kakor malokateri. Fakulteta ga tudi ni izpustila, ko je prešel z nje na tehnično kot tajnik le-te (aprila 1924). Vzbudila je v njem željo po dovršitvi pravnih študijev, ki jih je moral svoj čas prekiniti, vpisal se je nanjo kot reden slušatelj. Ko je l. 1927. promoviral za doktorja prava, se je poglobil z vso vsmo v študij upravne vede in upravnega prava in priobčil svoj pravniški prvenec l. 1930. v „Slovenskem Pravniku“. L. 1931. se je habilitiral in postal univerzitetni docent, 1933 izredni, septembra 1937 redni profesor upravnega prava. Ves ta čas je ostal „Slovenskemu Pravniku“ zvest prijatelj, vsako leto je priobčil v njem po eno, tudi po dve razpravi, sem pa tam tudi kritično poročilo. Razen tega je priobčil par razprav tudi v Zborniku znanstvenih razprav. Tema njegovih razprav je bila povzeta zvečine splošni upravni vedi, skušal je zajeti in prodreti do dna temeljnih vprašanjem o pravu, o upravnem pravu, o demokraciji, o upravnih aktih, njih pravnomočnosti in ničnosti, o svobodnem preudarku in pod. Za vsakdanja dogmatična vprašanja ni kazal tolikšnega zanimanja. Iz vseh razprav se razodeva globoko spoznavanje poglobitnih problemov upravnega prava, te razprave naj bi postale vogelni kamen za sistem upravnega prava, ki ga je pač želel nekoč izdati. Njegovo resno prizadevanje ga je usposabljal za močno in upoštevano učno moč na fakulteti, prav tako pa tudi na področju javnega prava sploh. Zadnje leto ga je imela bolezen že v krempljih, nepoznana skrajja, ga je vendar ovirala v njegovem delovanju. Motila ga je že pri opravljanju dekanata, ki ga je vodil v šolskem letu 1939/40, prav tako pa tudi pri njegovem znanstvenem prizadevanju. Pokazala se je na enkrat kot zelo resna, kot neozdravljiva je strla njegovo prejšnjo živahno delavnost. Nazadnje je hitra smrt ugrabila slovenskemu znanstvenemu svetu resnega raziskovalca, slovenski zemlji predanega sinu, njegovim drugom pa ljubelega in zvestega prijatelja.

Dr. R. Sajovic.

Štefan Savov Bobčev, znameniti bolgarski pravnik, pravni zgodovinar, politik in državnik je umrl dne 8. septembra t. l. v Sofiji. Dosegel je visoko starost 87 let in zapustil na vseh področjih javnega delovanja bogate in neizbrisne sledove. Njegov pomen za pravo in pravno zgodovino je orisal ob njegovi osemdesetletnici v „Slovenskem Pravniku“ (l. 1935., str. 100) gd. univ. profesor dr. Janko Polec. K temu bodi samo še pripomnjeno, da se je Bobčev zavzemal že pred 34 leti za kulturno zblizanje in sodelovanje med Bolgari, Srbi, Hrvati in Slovenci in da je videl čase, ko je imelo njegovo prizadevanje večje izglede na uspeh, pa tudi take, ko se je zdelo takšno delovanje kot povsem jalovo in nemogoče. V krogu vseh slovenskih pravnikov je nastopil Bobčev l. 1935. na kongresu v Bratislavi in bil izvoljen poleg Poljaka Kumanieckega in Jugoslavana Arandjelovića za predsednika Prvega shoda pravnikov slovanskih držav.

Kolkovanje vlog, ki se pošiljajo sodiščem ali drugim uradom na območju banovine Hrvatske. Glede na to je dala banska oblast banovine Hrvatske, oddelek za finance, tole pojasnilo: Če je treba za kako vlogo, ki se pošilja z ozemlja izven banovine Hrvatske, plačati po navodilih za izvedbo likvidacije davčnih dolgov z dne 1. maja 1940 št. 29.100—III takso v kolkih banovine Hrvatske, potem se pošlje do-

tična vsota denarja po poštni nakaznici davčni upravi onega kraja, kjer je dotično sodišče ali tisti urad, ki se mu pošlje vloga, ki jo je kolkovati. Na kuponu poštne nakaznice, ki jo prejme naslovljenec, se označi, kdo pošilja denar in v katero svrhu — navesti se mora točno predmet in vrsta vloge kakor tudi višina takse. Poštno potrdilo o odposlanem denarju se pritrudi na vlogo namesto takse.

Pravica siromašnih in zastopstvo po odvetnikih. Iz našega najnovejšega pravosodstva je treba zabeležiti tale značilen primer: Zasebni tožitelj je po svojem zastopniku vložil prošnjo, da se mu prizna za kazensko postopanje po zasebni tožbi pravica siromašnih; prva stopnja je prošnjo zavrnila z utemeljitvijo, da gre za zasebno tožbo, ki bi jo zasebni tožilec lahko vložil pri sodišču na zapisnik ali sam pismeno. Pri skrbnem ocenjevanju vseh okoliščin po § 164 cpp., ki velja tudi za kazenske stvari, pa smatra sodišče, da tožilcu ni priznati siromaške pravice, čim ima potrebna sredstva, da si najame zastopnika. Pritožba proti tej rešitvi je bila zavrnjena, češ da so razlogi pobijane rešitve stvarno in pravno pravilni, ki jih pritožba ne more ovreči. Glede na pritožbena izvajanja je bilo še dodano, da gre v danem primeru za zelo enostavno in preprosto kazensko pravno stvar, ki ne potrebuje zastopanja po odvetniku, ne glede na to, da tudi za prava nevešče osebe pred okrajnimi sodišči zastopanje po odvetnikih ni obligatorno.

Stvar s pravnega stališča ni zanimiva; s takimi pravnimi vprašanji so se bavili pravniki po uvedbi novega cpr. leta 1897. Glej n. pr. dopis z Dolenjskega, ki je objavljen v Slovenskem Pravniku l. 1899. na str. 333, ki obravnava vprašanje: „Je-li sodnik upravičen presojeti potrebnost ali nepotrebnost odvetniškega zastopanja in kdaj“. Tudi dopisnik z Dolenjskega je že tedaj zastopal danes splošno priznano načelo, da sodišča niso upravičena presojeti potrebnost ali nepotrebnost odvetniškega zastopanja. Zanimiva je pa v gornjih dveh rešitvah izrečena pravna in dejanska domneva, da zmore stranka, ki si najame odvetnika, brez škode za zasilno vzdrževanje same sebe in svoje rodbine pravnih stroškov (§ 164 cpp.). Tudi najnovejša judikatura zastopa stališče, da okolnost, da zastopa stranko v pravdi odvetnik, ni zapreka, da bi se ji ne podelila siromašna pravica (gl. Sajovic, Civilni pravdni postopnik, pri § 164 cpp. citirana odločba Zagreb SS. z dne 11. februarja 1932 Mjes. 1932, str. 140).

Kaj naj pomeni: zasebna tožba se lahko vloži na zapisnik na sodišču ali pismeno? Ali naj bo odvetnik navezan res samo na ono delo, za katero predvideva zakon obligatorno zastopstvo po odvetnikih?! Če bi se hotelo to načelo do skrajnih mej izvesti, bi odvetnik skoraj ne prestopil praga okrajnih sodišč. Kje je zapisano, da stranka, ki najame odvetnika, brez nadaljnega lahko plača sodne stroške in da taka stranka odvetniku tudi plača honorar. Marsikateri odvetnik opravi tako delo za stranko čisto kot officium nobile. Ali je pravna stvar enostavna in preprosta, se čisto pokaže šele med postopanjem in nima sodišče pravice takoj ob vložitvi tožbe proglasiti, da je stvar zelo enostavna in preprosta in da zaradi tega zastopanje po odvetniku ni potrebno. Gre za načelo, če se revni stranki, ki išče zaščite pri odvetniku, samo radi tega odreče pravica siromašnih, ker je najela odvetnika! Tako stališče je pravno pogrešno in nevzdržno. Lahko bi stvar tudi obrnili: ali je smotrno, da obravnavajo zasebne tožbe sodišča?! Po mnenju grajanih rešitev bi res ne bilo potrebno. Lahko bi se dala stvar v bodoče urediti tako, da se zasebne tožbe odstopijo županstvom in se sodstvo z

akademsko izobraženimi sodniki deloma odpravi, zlasti v tako enostavnih zadevah.

Vsak državljan ima pravico, da si najame odvetnika, je to njegova subjektivna po zakonu zajamčena pravica in se mu radi tega ne sme odreči pravica siromašnih.

Dr. U.

Sekcija Kriminalističnega združenja Kr. Jugoslavije v Ljubljani.
Dne 15. junija t. l. popoldne so si člani sekcije pod vodstvom predsednika prof. dr. Dolenc a ogledali umobolnico v Ljubljani na Poljanskem nasipu. Pri tej priliki je imel primarij dr. Kamin kratko in izčrpno predavanje o psihiatričnem udejstvovanju v kriminologiji. Predavatelj je poudarjal, da je dolžnost psihiatra, izjaviti se pred sodiščem, kakšna je stopnja duševne motnje storilca in zlasti še, kakšen je njen vpliv na celotno duševnost in kulpatovo. Obširneje se je tudi pomudil ob psihiatričnem pomenu pojmov, ki z njimi § 22 kz. označuje duševno abnormnost. Ko je predavatelj omenil psihiatrično sodelovanje v kriminalni politiki, je zlasti poudarjal, da mora psihiatrija znanstveno omejiti izjemni položaj, ki ga mora zakonodaja priznati psihično abnormnim individuom. Kriminalni biologiji je dala najpomembnejše pobude za njen napredek ravno psihiatrija. Kriminalnobiološke raziskave so važne tudi za povoljno rešitev socialne prognoze. Najbolj zanesljiva metoda socialne prognostike je celotna presoja storilčeve osebnosti, torej praktična uporaba vseh izsledkov karakterologije in psihopatologije na storilca, hkrati pa uporaba kriminalno-statističnih izsledkov.

Po predavanju je primarij dr. Kamin demonstriral izmed zavodskih bolnikov nekaj forenzičnih primerov, vzporejal ob njih nomenklaturo duševnih abnormnosti iz § 22 kz. s psihiatrično terminologijo.

Dr. Lučovnik.

Natečaja. Na pravni fakulteti v Zagrebu je razpisano mesto izrednega profesorja ali univerzitetnega docenta za pomorsko pravo in mesto univerzitetnega docenta za ekonomsko politiko. Prošnja za prvo mesto se vložijo v šestih mesecih od prvega oglasa v Narodnih novinah, druga do 15. oktobra t. l.

Pravniki

pristopajte k zadrugi

Pravniški dom!
